

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HERALDISK TIDSSKRIFT

1960 • BIND 1 • NR 2 • SIDE 83-88

Mindre meddelelser

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldininen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

TIDSSKRIFTET OG LÆSERNE

MED DETTE nummer begynder *Heraldisk Tidsskrift* at holde sit løfte om virkeligt at være et *tidsskrift*, og ikke blot et årsskrift. Første årgang bestod af bare ét nummer på 40 sider. Selskabet havde ikke penge til at slå større brød op. Men dette har allerede ændret sig. Vi har nu over 300 medlemmer og abonnenter, og 2. årgang vil bestå af to numre på ialt mindst 96 sider + en farvetavle. Nærværende nummer er det første af disse to; det næste vil blive udsendt i marts-april 1961.

Hvis læserne bevarer deres interesse (herunder unægteligt: betaler deres kontingent eller subskription), er der imidlertid ingen grund til at *Heraldisk Tidsskrift* skulle blive stående ved to årlige numre à ca. 48 sider. Vi håber en dag at kunne øge numrenes antal, eller måske snarere de halvår-lige numres omfang.

Ved Selskabets stiftelse i maj 1959 var der 28 medlemmer; i dag er vi mellem elleve og tolv gange så mange (inkl. abonnenter). Det er en uhyre opmuntrende fremgang, som imidlertid ikke er sket af sig selv; adskillige af Selskabets medlemmer har ofret megen tid, energi og omtanke på at skaffe nye medlemmer. Selskabet vil gerne give sin taknemmelighed til kende over for disse medarbejdere, og samtidig udtrykke håbet om, at eksemplet vil smitte. Jo flere medlemmer, jo hyppigere udkommende og større tidsskrift.

Redaktionen ønsker sig imidlertid ikke blot flere læsere, den vil også

meget gerne høre fra disse læsere, nemlig deres mening om tidsskriftet. Hvad er man tilfreds med? Hvad sav-

Selskabets våben: i rødt felt fem guld kroner anbragt korsvis. Tegnet af vort finske medlem Olof Eriksson, som også er mester for udformningen af våbenet på omslagets bagside.

ner man? Hvad vil man foreslå behandlet? Hvad interesserer, og hvad interesserer evt. ikke? Læserne er også særdeles velkomne til at sende os stof: artikler, billeder, ting til »Mindre Meddelelser«, osv.

Kanske er det her på sin plads at gøre opmærksom på, at de synspunkter og konklusioner som fremsættes af *Heraldisk Tidsskrifts* medarbejdere, ikke nødvendigvis deles af redaktionen.

Og hermed velkommen til 2. årgang!

Redaktionen.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Riksheraldikern Friherre Harald Fleetwoods Tryckta Skrifter

Bibliografi av C. G. U. Scheffer.

FRIHERRE *Harald Fleetwood* avled i sitt hem i Saltsjöbaden den 5 augusti 1960. Han föddes i Göteborg den 22 juli 1879 som son av grosshandlaren friherre Harder Georg Fleetwood och Harriot Charlotta Amalia Björck. Efter mogenhetsexamen 1901 i Göteborg blev han 1903 reservunderlöjtnant i Göta artilleriregemente, där han 1911-19 var reservlöjtnant. 1903-06 tjänstgjorde han som amanuens vid Kulturhistoriska museet i Lund, varefter han 1906-07 bedrev studier vid Handelshögskolan i Köln. Åren 1910-19 var han sekreterare vid Kungl. teatern.

År 1910 knöts han som sekreterare till Riksheraldikerämbetet. Han studerade 1913-14 vid *Ecole des chartes* i Paris. Sedan han 1915 blivit e.o. amanuens vid Riksarkivet, införde han där moderna metoder för avgjutning och konservering av sigill. 1936 erhöll han som tjänsteman i Riksarkivet arkivaries namn. År 1947 avgick han därifrån med pension. Fleetwood efterträdde år 1931 Adam Lewenhaupt som riksheraldiker och kvarstod i detta ämbete till omorganisationen 1953. Han utnämndes 1914 till kammarjunkare, blev kammarherre 1922 och var tjänstgörande ceremonimästare 1931-38.

Redan 1909 tog Fleetwood initiativet till bildandet av *Svenska heraldiska föreningen*, som under åren 1912-17 utgav en serie *Meddelanden*. Under hans tid som riksheraldiker

utkommo *Meddelanden från Riksheraldikerämbetet* 1933-45.

BIBLIOGRAFI

Avhandlingar och Uppsatser

1. Några af Svenska Heraldiska Föreningens senare förvärf.
Meddelanden från Svenska heraldiska föreningen 1 (1912), s. 3-22.
2. Om bitecken i heraldiken.
Meddelanden från Svenska heraldiska föreningen 1 (1912), s. 23-34.
3. Några anvisningar rörande bruket af vapen.
Meddelanden från Svenska heraldiska föreningen 2 (1913), s. 25-35.
4. En gammal grafsten.
Meddelanden från Svenska heraldiska föreningen 2 (1913), s. 36-41.
5. Gripen på Nyköpings slottstorn.
Södermanlands läns tidning 8/11 1915.
6. Afgjutning af medeltida sigill.
Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 3 (1916; tr. 1917), s. 228-234.
7. De olagliga skolfanorna. Kunna ej undandragas flagglagens bestämmelser.
Svenska dagbladet 9/9 1917.
8. Flagglagens rätta tolkning. Fullständigt skydd för den nationella symbolen.
Svenska dagbladet 26/9 1917.
9. Handbok i svensk heraldik.
Sthlm 1917. 105 s. Med 48 fig.
10. Sveriges kungavapen under medeltiden.
Meddelanden från Svenska heraldiska föreningen 3 (1917), s. 3-27.

11. Sigill.
Birgittautställningen 1918. Beskrivande förteckning öfver utställda föremål... Red. af Isak Collijn och Andreas Lindblom, Sthlm (tr. Uppsala) 1918, s. 173—192.
12. Birgittautställningens sigill.
Svenska dagbladet 28/4 1918.
13. Helgd känslan i våra kyrkor.
Svenska dagbladet 20/12 1918.
14. Rec. av Poul Bredo Grandjean,
Dansk Heraldik.
Svenska dagbladet 31/8 1919.
15. Stadshuset tre kronor.
Svenska dagbladet 31/10 och 12/11 1919.
16. Rec. av Johan Kleberg, Heraldiskt lexikon öfver på svenska ridarhuset introducerade ätter.
Svenska dagbladet 23/11 1919.
17. Ha stycken av Kristi kors bevarats till våra dagar?
Svenska dagbladet 3/4 1920.
18. Magnus Ladulås' krona.
Historisk tidskrift 42 (1922), s. 201—213.
19. Moulage et conservation des sceaux du moyen âge.
Meddelanden från svenska riksarkivet. Ny följd. Ser. I, bd 6, Sthlm 1924, s. 425—435.
20. Art. Heraldik i Bonniers konversationslexikon, 1. uppl., bd 5, Sthlm 1924, sp. 657-665. I reviderat skick omtryckt i 2. uppl., bd 6, Sthlm 1942, sp. 851-857.
21. Artiklar i Nordisk familjebok, 3. uppl., fr. o. m. bd 8, Sthlm 1928, t. o. m. bd 22, Sthlm 1936. Sign.: H. F-d.
22. Rec. av Poul Bredo Grandjean, Det danske Rigsvaaben.
Historisk tidskrift 48 (1928), s. 105—107.
23. Svenska städers vapen. Sign.: -d -d.
Allers familj-journal 11/6 1929 nr 24.

24. Tre kronor intet nytt i länsvapnen.
Svenska dagbladet 20/10 1931.
25. Hälsingborgs stads sigill och vapen.
Hälsingborgs historia under red. av L. M. Bååth, 2:1. Hälsingborg (tr. Uppsala) 1933, s. 433—454.
26. Stadsvapen, fastställda sedan 1921.
Meddelanden från riksheraldikerämbetet 1 (1933), s. 11—17.
27. Stadsvapen, fastställt under år 1933.
Meddelanden från riksheraldikerämbetet 2 (1934), s. 9.
28. Göteborgs vapenfråga. Nytt inlägg av riksheraldikern.
Göteborgs handels- och sjöfartstidning 23/8 1934.
29. L'origine des armes à trois couronnes de la Suède.
Archives héraldiques suisses 49 (1935), s. 33—43.
30. Sveriges tre kronor. Uppkomsten av tre-kronors-märket i Sveriges riksvapen.

- Meddelanden från riksheraldiker-
ämbetet 3 (1935), s. 1—17.
31. Stads- och municipalsamhälles va-
pen, fastställda under år 1934.
Meddelanden från riksheraldiker-
ämbetet 4 (1935), s. 5—8.
32. Vapen, fastställda under åren
1935-36.
Meddelanden från riksheraldiker-
ämbetet 6 (1937; tr. 1938), s. 11—21.
33. Stockholms och Göteborgs vapen.
Meddelanden från riksheraldiker-
ämbetet 6 (1937; tr. 1938), s. 22—33.
34. Fastställda vapen.
Meddelanden från riksheraldiker-
ämbetet 7 (1938), s. 5—13.
35. Västerås, Åbo och Skänninge si-
gill. En jämförande undersökning.
Meddelanden från riksheraldiker-
ämbetet 7 (1938), s. 50—54.
36. Fastställda vapen och värdighets-
tecken.
Meddelanden från riksheraldiker-
ämbetet 8 (1939), s. 5—18.
37. Lejonet i vårt [Göteborgs stads]
vapen.
Göteborgs handels- och sjöfartstid-
ning 15/11 1939.
38. Vapen för kommuner och muni-
cipalsamhällen.
Nordisk familjeboks månadskrönika
2 (1939), s. 569—571. Omtryckt i
Landskommunernas tidskrift 20
(1939), s. 458—460.
39. Svenska stadsvapen med helgon-
bild eller helgonemblem.
Credo 22 (1941), s. 32—38.
40. Kronorna i svenska riksvapnet.
Personhistorisk tidskrift 42 (1943), s.
104—112.
41. Vapen för kommuner och muni-
cipalsamhällen.
Landskommunernas tidskrift 26
(1945), s. 41—48.
42. Trollarnes silverkar. En heraldisk
kommentar.
Personhistorisk tidskrift 44 (1946), s.
8—13.
43. Några av de äldsta kända sigillen
från Dominikanerklostret i Sig-
tuna.
Situne dei 5—6 (1946—47), s. 121—132.
44. Upplysningar om urkundernas si-
gill.
Medeltida urkunder rörande Stora
Kopparberget. På uppdrag av Stora
Kopparbergs bergslags aktiebolag
utg. av Elias Wessén. Falun (tr.
Stockholm) 1947, s. 108—113.
- Utgivningsarbeten*
45. Sveriges riksvapen, landskaps- och
stadsvapen utgivna av Kaffe Hag
A.-B., Stockholm under överin-
seende av riksheraldikern friherre
H. Fleetwood. Stockholm [1932].
42 s. text + 36 s. illustr.
46. Svenska medeltida kungasigill 1-3.
1. Sthlm 1936. 74 s. + 37 pl.
2. Sthlm 1942. 128 s. + 36 pl.
3. Sthlm 1947. 176 s. + 30 pl.
47. Svenska medeltida biskopssigill 1.
Ärkebiskopars av Lund sigill.
Sthlm 1951. 104 s. + 23 pl.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Et Register over Borgerlige Våbener

Af *Sven Tito Achen*.

EN AF Heraldisk Selskabs vigtigste opgaver er indsamling og ordning af alle borgerlige våbener. Det er en opgave, som Heraldisk Selskab vil medvirke til at løse i alle Nordens lande. Den følgende plan om hvorledes det kan gøres, gælder imidlertid først og fremmest Danmark.

Opgaven kan formuleres i fire spørgsmål: *Hvad er formålet med det hele? Hvor vil man få materialet fra? Hvorledes skal indsamlingsarbejdet organiseres? Hvem skal udføre det?* De første tre af disse spørgsmål er nogenlunde lette at svare på. Det fjerde er det egentlige problem.

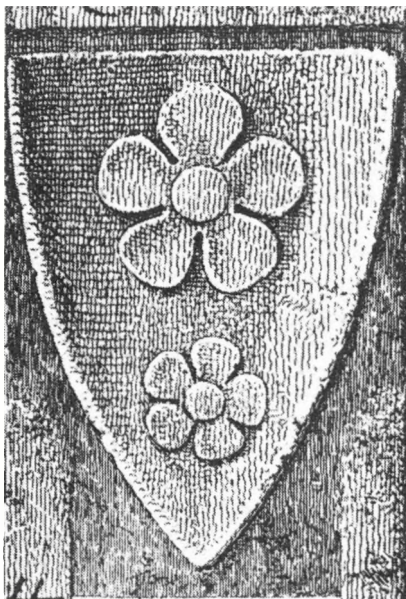
Formålet

Formålet med indsamlingen er at tilvejebringe et register over alle danske borgerlige våbener, fra så langt tilbage som de findes (dvs. 1200-tallet) til i dag, så komplet som muligt. Registret skal ordnes efter skjoldmærker, hvorved det bliver en nøgle til identificering af anonyme våbener. Hertil kommer naturligvis et alfabetisk indeks, således at Registret kan bruges begge veje: fra et foreliggende våben til slægtens navn, eller fra et foreliggende navn til slægtens våben.

Allerede som kartotek i Heraldisk Selskabs besiddelse vil et sådant Register have stor værdi. Det er imidlertid planen, når indsamlingen er tilendebragt, at udgive Registret som bog. Systemet for den heraldiske ordning er nøje overvejet, og drager nytte af tidligere danske og udenlandske systemers fortrin (og ulemper!); det vil blive let at gå til og ikke kræve megen plads. Når tidens fylde kommer,

kan systemet fremlægges i *Heraldisk Tidsskrift* til diskussion og eventuel forbedring.

En sådan Komplet Borgerlig Våbenbog vil være et overordentligt værdifuldt praktisk hjælpemiddel, ikke blot for historikere (især personalhistorikere, lokalhistorikere, kunst- og kulturhistorikere), men for mange, mange andre: slægtsinteresserede, samlere, antikvitetshandlere, arkivarer, museumsfolk, kort sagt enhver som

1. Anonyme våbener bør medtages i Registret. Netop når oplysninger samles fra hele landet, er der chance for, at de bliver opklaret. Her ses et eksempel, et våben med to blomster i, på en ligsten fra første halvdel af 1200-tallet over »Thorikil og Margrethe» i Hillerslev Kirke, Thisted Amt. Efter J. B. Løffler »Danske Gravstene fra Middelalderen», 1889.

af lyst eller via sin profession syssel-sætter sig med fortiden og dens mennesker. I betragtning af Registrets praktiske og ideelle betydning vil det næppe blive svært at få det udgivet, selv om det skulle blive ret omfangsrigt. Om nødvendigt vil man sikkert til sin tid kunne få støtte fra fonds eller lignende.

Hvor mange borgerlige våbener der findes i Danmark, er svært at afgøre. Den Borgerlige Seglsamling på Rigsarkivet i København omfatter ca. 2600 forskellige slægtsvåbener. Den Borgerlige Afdeling af seglsamlingen på Frederiksborgmuseet ved Hillerød omfatter ca. 6900 danske og norske våben-segl, men heriblandt talrige gengangere. Det er ikke undersøgt i hvilket omfang de to samlinger dublerer hinanden. Et forsigtigt skøn sætter antallet af danske borgerlige våbener til omkring 5000, men måske er der adskilligt flere.

Af danske *adelige* våbener er ca. 1700 registreret *alfabetisk* i Thiset & Wittrup: »Nyt Dansk Adelslexikon«, 1904 (med tilhørende illustrationer i H. Storck: »Dansk Våbenbog«, 1910) og *heraldisk* i Knud Prange: »Nøgle til Nyt Dansk Adelslexikon«, 1959. Sondringen mellem adelige og borgerlige våbener er i øvrigt uklar. For det første er adskillige af de middelalderlige våbener i Adelslexikonnet i virkeligheden borgerlige, hvilket på en måde medgives i bogens fortale. For det andet tilhører ikke så få »borgerlige« våbener i Danmark indvandrede slægter, som er adelige *uden for landet*.

Under indsamlingen til det nye Register vil man støde på mange *anonyme* våbener (på segl, ligsten, kalkmalerier osv.), og de bør alle (også selv om de måske er adelige) tages med; de vil måske blive opklaret un-

der arbejdets gang, måske senere (se figur 1). Registret bør også medtage de få adelige våbener, som ikke er med i Adelslexikonnet, skønt deres navn kendes: nogle enkelte som undgik forfatterernes opmærksomhed, nogle enkelte som er kommet til eller dukket op siden.

Det er i det hele taget et spørgsmål, om ikke Registret til sin tid også bør omfatte Adelslexikonnets 1700 våbener. Dermed ville *alle danske slægtsvåbener* være samlet i ét greb. En forjættende tanke.

Materialet

De områder hvorfra våbenerne skal indsamles systematisk, falder i tre hovedgrupper: Trykt; Segl; Andet.

1. Trykte Kilder.

Først og fremmest værker med *samlinger* af våbener: *Våbenførende Slægter* i Danmark 1-3, 1946-60; *Patriske Slægter* 1-5, 1891-1930; *Håndbog over den ikke-naturaliserede Adel*, 1917 og 1933; *Lexicon over danske Familier*, 1927. *Nye Samlinger af danske, norske, og islandske Jubellærere*, 1779-86; osv., osv.

Dernæst hvad der findes om *enkelte* familiers eller personers våbener i den *genealogiske* og *personalhistoriske* litteratur: bøger, småtryk, stamtavler, tidsskrifts-artikler m. m.

Exlibris. Dels bøger og artikler om exlibris, dels offentlige og private samlinger af exlibris.

To andre store områder, hvor der afgjort er meget at hente, og som derfor bør gennemgås systematisk, er *portrættik* og den *topografiske* litteratur.

2. Segl.

Først og fremmest seglsamlingerne på Rigsarkivet og Frederiksborgmuseet. Begge disse kolossale samlinger er

i virkeligheden nærmest udforskede, og Registret bør ikke nøjes med at gennemgå den ordnede borgerlige afdeling hvert sted. På Rigsarkivet findes f. eks. en Diverse-samling af ca. 4000 slægtssegl ordnet efter heraldiske figurer; denne samling indeholder ganske vist mange udenlandske og mange uidentificerede segl, men utvivlsomt også adskillige danske borgerlige segl. Selskabet har udarbejdet en foreløbig katalogisering af samlingerne.

Herudover findes der adskillige offentlige seglsamlinger på arkiver, museer, rådhus m. m., og talrige private samlinger af segl og signeter.

Ved siden af seglsamlinger findes der naturligvis individuelle segl mange forskellige steder. Et vigtigt område er de segl, som stadig sidder på arkivernes dokumenter, f. eks. på gamle skiftebreve. Hvorledes dette materiale kan nås, og efter hvilke regler arbejdet hermed kan gribes an, er et af de problemer som Registrets kommende ledere må løse.

3. Andet.

Den tredje gruppe er mindre ensartet og måske mere besværlig at gå til end de to første.

Håndskrifter. Der findes uden tvivl talrige håndskrifter og manuskripter af interesse for Registret på offentlige og private biblioteker, arkiver, museer, samlinger, m. m., men at finde frem til dem vil kræve opfindsomhed og energi. Der kan nævnes: Hirsch' jættestore »Fortegnelse over danske og norske Officerer 1648–1814« på Det kgl. Biblioteks læsesal (se figur 2). Ordenskapitlets protokoller over Storkors- og Elefantriddere. Slægts- og våbenbøger, f. eks. på Rigsarkivet. De tidligere heraldiske foreningers våbenruller.

2 Eksempler på, hvad der kan sanke i Hirsch »Fortegnelse over danske og norske Officerer«. Til venstre to udgaver af våben for Jacob Peter Bonar o. 1707. Til højre, øverst: våben for Martin Barthold, 1675. Nederst: våben for Ulrich Frederick Beichmann, 1750. Hirsch henviser i de fleste tilfælde til, hvor det segl findes, som har været forlag for tegningerne.

Kirker. Landets kirker er et af de områder, hvor man kan gøre det rigeste heraldiske bytte. På ligsten, epitafier, mindetavler, præste- og andre portrætter, altersølv, dåbsfade, kirkestole og andet træskærerarbejde, kalkmalerier, glasmalerier, messehageler, kirkebøsser osv., findes der i hundredvis af borgerlige våbener. Litteraturen om kirkerne bør ikke glemmes, bl. a. fordi den ofte indeholder oplysninger om nu forsvundet kirkeinventar og lignende.

Museer og samlinger. Gennemført inventar og bohaver: møbler, sølvtøj, tin-

og messingtøj, glas, broderier, porcelænt, m. m., lige fra Nationalmuseet og Frederiksborgmuseet til de mindste provinsmuseer eller private samlinger. Herunder også gamle borgerhuses ydre udsmykning.

Skydeselskabers samlinger af skydeskiver (i mange provinsbyer og i København) er en rig mine, hidtil vist nok ret upåagtet, men temmelig let at udgrave. Hertil en del trykt litteratur og muligvis håndskrevne protokoller.

Her er blot nævnt fire hovedgrupper; flere vil måske dukke op, når man får tænkt sagen grundigt igennem.

Til udbyttet fra de ovennævnte fund-områder, som skal gennemgås systematisk, kommer hvad enhver interesseret tilfældigt vil støde på, f. eks. i memoire-litteratur, på brevpapir, på privat eget sølv, på skydevåben, osv.

Nogle af de *problemer* som vil opstå undervejs, kan forudses allerede nu: Hvad med Skåne-Holland-Blekinge? Hvad med Sydslesvig? Og hvad med bomærke-våbenerne (se figur 3)?

Organisationen

Alt dette kan jo tage modet fra én! Man bør imidlertid komme i hu, at medens der ganske vist er ret snævre grænser for hvad et enkelt menneske kan udrette personligt, er der ingen grænser for hvad der kan *organiseres*, når man er mange om det.

Indsamlingen, ordningen, og slutelig udgivelsen, af Registret bør varetages af et selvstændigt selskab: en administrator, 3–8 gruppeledere, og 10–30 andre medarbejdere; selskabet bør have et navn, en adresse, og eget brevpapir. Udgifter til porto, papir, udfyldningskort, kartotekskort m. m.

dækkes af de støttende organisationer: Heraldisk Selskab + måske andre genealogiske og historiske foreninger; muligvis kan der senere opnås fondstilsbud.

Gruppelederne fordeler områderne imellem sig: Trykte Kilder; Segl; Andet. Måske vil det vise sig praktisk at dele materialet op i nogle flere hovedgrupper, f. eks.: Bøger; Portrættik; Exlibris; Segl; Håndskrifter; Kirker; Museer; Diverse.

Inden for hver hovedgruppe *ansættes* det nødvendige antal medarbejdere til at tage sig af hver sit mindre område, f. eks. under hovedgruppen Segl:

Rigsarkivets Seglsamling,
Frederiksborgmuseets Seglsamling,
Andre offentlige seglsamlinger,
Private seglsamlinger,
Løse segl, især på arkivalier.

Den første opgave for Register-Selskabet bliver at udarbejde *kartoteker* over, hvad der skal gennemgås. Hver enkelt tænkelig kilde, fra Dansk Biografisk Leksikon til den mindste tidsskrift-notits, fra Nationalmuseet til Rubbekøbing Skydebroderselskab, hver eneste kirke i landet, hvert eneste kulturhistorisk museum, skal udskrives på kartotekskort, således at hele landet er effektivt, 100 pct. dækket. Efterhånden som arbejdet skrider frem, fører man regnskab med hvad der er undersøgt, og sørger for at intet slipper gennem nettet. Det vil ikke kunne undgås, at det samme våben vil blive aftegnet og indsendt flere gange (f. eks. fra en kirke, en seglsamling, en exlibrissamling), men et nøjagtigt ført kartotek vil i hvert fald kunne hindre, at den samme kirke eller den samme bog bliver gennemgået mere end én gang. En meget stor del af kilderne vil være ganske lette

3. Grænsen mellem bomærke-våbener og andre våbener er ikke skarp, se f. eks. træskoer til højre. Konsekvensen heraf bør sikkert blive, at bomærker (i skjold eller uden skjold) skal medtages i Registret. Der findes systemer for deres heraldiske registrering, som kan drøftes til sin tid. Til venstre: våbener for prior Mads Olufsen (død 1522) og klosterbroder Niels Brun (død 1497) på ligsten i St. Peders Kirke i Næstved. Til højre: våben på ligsten over sognepræst Anders Andersen (død o. 1557) i Præstø Kirke. Fot. Nationalmuseet.

at ekspedere; de vil kunne krydses af efter en gennemlæsning eller et besøg på stedet.

Det egentlige indsamlings- og aftegningsarbejde skal foretages af en hær (det er ingen overdrivelse; der må hundreder til) af hjælpere ud over hele landet. For det første medlemmer af Heraldisk Selskab og evt. andre foreninger, som gerne vil være med. For det andet hjælpere som Register-Selskabet kommer i forbindelse med ved at henvende sig til alle lokale historiske, personalhistoriske, og topografiske selskaber: Historisk Samfund for Als og Sundeved, Historisk-topografisk Selskab for Gjentofte, osv., osv., forelægge dem planen, og foreslå et samarbejde.

Det lokale historiske selskab vil sandsynligvis have de egnede hjælpere blandt sine medlemmer, og det vil vide besked med, hvad der findes af lokalt kildemateriale, offentligt eller privat. Det kan f. eks. påtage sig at gennemgå sin egne kirker, eller kulturhistoriske museer, eller lokalhistoriske arkiver, sin bys borgerhuse, eller ting i privat eje, egnens eller byens

topografiske litteratur (som det pågældende selskab selvsagt kender bedre end andre), osv.

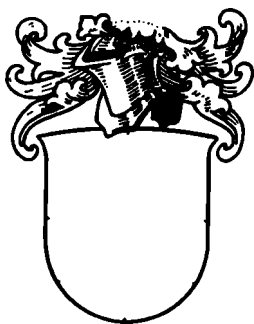
Måske vil nogle lokale selskaber ikke kunne påtage sig meget arbejde, men de vil formodentlig i de fleste tilfælde kunne sætte Registret i forbindelse med de rigtige folk. Dansk Historisk Fællesforening, som lokalforeningerne er medlemmer af, ser med sympati på Registret, og vil måske senere gå ind i et samarbejde.

Exlibrisforeningen vil sikkert være interesseret i at samarbejde på sit område, de lokale *Skydebroderselskaber* ligeledes, osv.

Især de større museer og arkiver bør man sikkert henvende sig til direkte og søge at få en museumsmand eller arkivmand til at dække, bl. a. fordi der kan være ting af interesse på magasin eller kontor, som normalt ikke er tilgængelige.

Hvis disse metoder glipper, kan man søge kontakt med kyndige og villige lokalkendte hjælpere gennem et brev til de lokale aviser.

Når en hjælper (institution eller person) påtager sig at gennemgå et

1. Familien: _____

2. Våbnet forekommer første gang: _____

3. Høstbende tegning er kopieret fra: _____

4. Stamtavle eller litteratur: _____

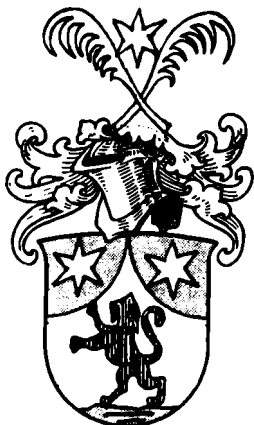
5. Skjold: _____

6. Hjelm: _____

7. Andet: _____

8. Udfyldt af: _____

den _____

1. Familien: Trapaud, Trappaud

Angives et stamme fra Frankrig.

Første mand i Danmark (1693):

senere oberst Paul Trapaud, død 1707

Slagten uddød 1863.

2. Våbnet forekommer første gang: i segl på P.T.'s testamente,

Sjall. Register 1707 13/6 nr. 107, Rigsarkivet

3. Høstbende tegning er kopieret fra: se punkt 2.

4. Stamtavle eller litteratur: Det lev Trappaud Rønne:

"Adelsslægten Trapaud i Danmark", 1924, p. 7+20

Lexicon over adelige Familier I 224

Hirsch XI 314

5. Skjold: Ved et havet krumt spærresnit delt i ??, hvori to 6-oddede guld stjerner, og sølv, hvori en oprejst rød løve gående på jord eller bølger (grøn/blå?)

6. Hjelm: to krydsede palmegrene og derimellem en 6-oddet stjerne.

7. Andet: Rigsarkivets Bort-Seglsamling: O 8. Udfyldt af: S.T. Achen. den 10/10-1960

4. Et blankt og et udfyldt arbejdskort; virkeligt format: 15 x 21 cm. Langt fra alle kort vil dog kunne udfyldes så komplet. (Det udfyldte korts våbenbeskrivelse kan diskuteres. Blasonering er i det hele taget et af de spørgsmål, som Selskabet og Tidsskriftet bør tage op, vel at mærke: på skandinavisk basis).

område, specificeres området nøje, og det noteres på kartotekskortene, både kildens og hjælperens. Ellers risikerer man, at en ting som Register-Selskabet tror dækket (et købstadsmuseum, en kirke, en lokal privatsamling, osv.), i virkeligheden ikke bliver gennemgået.

Hjælperne forsynes af Registeret med et passende antal *arbejdskort* (se figur 4) + en vejledning i deres korrekte udfyldning. Af disse kort, som i sin tid blev fremstillet af Det (nu opløste) danske Selskab for Heraldik og Sfragistik, har Heraldisk Selskab et oplag på 4000 liggende parat.

En meget vigtig regel for indsamlings- og aftegningsarbejdet er, at hver eneste hjælper *binder sig til en fast ydelse*: et bestemt »pensum« eller en bestemt frist. Alt arbejdet er frivilligt og ulønnet; ingen kan tvinges til noget, og helst det hele skulle være en fornøjelse. Men for at kunne disponere, for at kunne sigte på om arbejdet kan fuldføres på 5 eller 8, eller evt. flere år, for at kunne lægge en plan og *holde den*, må ledelsen af Registret vide, *hvor meget* de kan vente hver måned af en bestemt seglsamling, *hvornår* en bestemt købstad er gennemgået, osv. Hjælperne kan selv bestemme deres ydelse, men når de har fastsat den, *bør den overholdes*.

Et historisk selskab kan f. eks. love at have gennemgået en lokal kirke inden et halvt år (fra en bestemt dato). En række hjælpere som aftegner seglene i en seglsamling, kan hver forpligte sig til f. eks. 10, 20 eller 50 segl om måneden. En hjælper kan garantere et bestemt bogværk gennemgået og aftegnet inden 1. juni 1961. På hjælpernes kartotekskort ser gruppecheferne, om aftalerne holdes.

De udfyldte og indkomne kort placeres i kasser og ordnes heraldisk, når

det er belejligt. Flere kort med samme våben (og vel at mærke: også samme familie!) overføres til ét kort med alle de forskellige korts oplysninger. En gang om året aflægges der rapport om arbejdets fremadskriden i Heraldisk Tidsskrift og evt. andre interesserede foreningers organer.

Ar for år krydses kortene af: Nyborg, Præstø, Haderslev Amt, Seglsamlingen på Frederiksborg, Exlibrislitteraturen. Osv. En skønne dag vil man kunne sige: »Alle tænkelige kilder er gennemgået. Alle os bekendte våbener er aftegnet. Alle Danmarks slægtsvåbener er samlet i dette kartotek. Nu skal vi blot have det udgivet.«

Formuleringen og opsætningen af Registret som bog byder på flere problemer. Heraldisk Selskab har tænkt over i hvert fald en del af dem, men det er der god tid til at vende tilbage til.

Ledelsen af Registret

Problemet: det nødvendige, store antal hjælpere ud over landet er næppe svært at løse. De vil findes blandt de lokale historiske selskabers, blandt Heraldisk Selskabs, og blandt andre interesserede foreningers medlemmer. Allerede efter læsningen af denne artikel vil sikkert adskillige melde sig under fanerne; artiklens forfatter vil gerne stille som den første: Jeg melder mig hermed som hjælper i København til disposition for Registrets kommende ledelse.

Det egentlige problem er *Registrets ledelse*: den daglige administrator og gruppelederne, den store opgaves anførere og organisatorer, som ikke blot skal planlægge arbejdet og sætte det i gang, men også holde det gående, usvækket og helst styrket, i flere år. Om ikke dette problem løses, om ikke

man finder frem til den rette førstemand, og de rette 10–20 eller 30 assisterende ledere, vil det hele store og herlige projekt intet blive til.

Hvad der skal til, er ikke blot interesserede folk, personer hvem sagen morer og ligger på hjerte; de må tillige være samvittighedsfulde, solidt arbejdende personer, som vil være trofaste mod opgaven. Det er ikke en spurt, der er tale om. Tværtimod. Hvad der behøves, er 20–30 personers årelange, tålmodige og seje træk på samme hammel.

Lederne skal næppe almindeligvis selv aftegne våbener på arbejdskortene. De skal have overblikket, fordele opgaverne, give direktiver, løse opstående problemer, lede og vejlede, holde i ånde og opmuntre, holde regnskab med medhjælpernes indsats og arbejdets fremadskriden, modtage

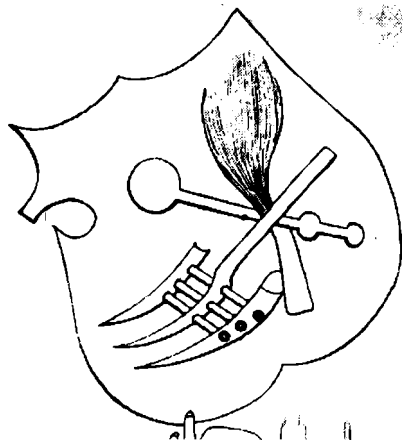
og ordne kortene. Der vil blive en masse breve at skrive. Først og sidst bliver deres problem alle ledes problem: at finde de rette medarbejdere.

Der vil blive perioder, da det arbejde, man har påtaget sig, vil forekomme én som et ensformigt og endeløst slid. Men der vil være flere og længere perioder med store glæder: forskerglæde og samlerglæde, og den dybe tilfredsstillelse ved at se en grandios plan tage form, et stort og nyttigt værk skride fremad mod fuldendelsen.

Der er flere af Heraldisk Selskabs medlemmer, som i årevis har sysselsat sig med aftegning og indsamling af borgerlige våbener. Forhåbentlig vil de melde sig til opgaven, og forhåbentligt er der blandt dem nogle af de ledere, som Registret må have for at blive til virkelighed. Når alle aktivt interesserede medlemmer har givet til kende, at de gerne vil være med, kan der nedsættes et *Registerudvalg* til at gå videre med sagen.

Vi håber, der melder sig mange fra Heraldisk Selskab, som jo er nærmest, men vi er næppe nok. Der er andre foreninger, som vil være interesseret i Registret og arbejdet med det, og for at deres medlemmer kan høre om det og melde sig, opfordrer vi hermed alle interesserede blade, tidsskrifter og aviser til at aftrykke eller referere denne artikel. Tilmeldingerne sker til: *Heraldisk Selskab, Nøkkedalen 5, Herlev.*

Ovenstående plan er som nævnt kun et udkast; opgaven behøver ikke nødvendigvis gribes an som her foreslået. Den kommende ledelse kan lægge en anden slagplan, og denne skal måske ændres undervejs. Det væsentlige er ikke, *hvorledes* opgaven løses, men *at den bliver løst!* Lad lederne melde sig! Hvem kan, og hvem vil?

5. Et eksempel på, hvad muscerne gemmer. Våben for pædagogen Morten Borup (ca. 1450–1526). Kombinationen af greb med ferle og ris tyder på, at det ikke er et arvel våben, men et som den bondefødte skolemand selv har taget. Tegning i Nationalmuseet efter en (nu forsvundet?) kirkeistol i Tunø Kirke, Århus Amt. Fot. Nationalmuseet.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Tømmermerker og Bomerker

Av Hans Krag

EIERMERKENE utgjør et av heraldikens grenseområder. Å trekke et skarpt skille mellom de heraldiske merker på den ene side og eiermerkene på den annen, lar sig ellers neppe gjøre. Heraldiske merker kan være tatt i bruk som eiermerker, likesom opprinnelige eiermerker i endret eller uendret skikkelse er blitt optatt blant heraldiske merker.

Den prinsipielle forskjell, som ligger i at de heraldiske merker, i motsetning til eiermerkene, har farver og oppfordrer til kunstnerisk fremstilling, behøver vi i denne forbindelse ikke å komme inn på.

De eiermerker, som tidligere og fremdeles har hatt størst praktisk betydning i Norge, er utvilsomt *tømmer-* eller *trelastmerkene*.

Man sonderer idag mellom *skogsmerker* og *fløtningsmerker*. Førstnevnte anvendes av skogeieren til merkning av det tømmer, som hugges i hans skog. Sistnevnte benyttes av medlemmene av distriktenes fellesfløtningsforeninger, de større tømmerkjøpere, som bruk, cellulosefabrikker o. l., og anbringes på stokken ved kjøpet. Fløtningen og den påfølgende utsortering av tømmeret etter merker foretaes av foreningerne, som også fører kontroll med merkene og påser at de er av en art, som umuliggjør forvekslinger, selv ved ufullstendig merkning. Man søker her å gjennomføre den regel, at ingen halvdel av et merke skal kunne forveksles med halvdel av et annet merke. Fellesfløtningsforeningen utgir årlig trykte merkekart.

I sitt verk *Norsk Fløtnings historie*

(bd. II, Oslo 1945, s. 17–22) gir Ragnvald Bødtker en redegjørelse for fløtningsmerkene i Norge og deres anvendelse fra begynnelsen av forrige århundre, med gjengivelse av et par trykte merkekart fra 1942 og et håndtegnert fra 1804. Men for den eldre tids vedkommende har Bødtker bare få kilder å øse av, og må, hvad illustrasjoner angår, hente sitt materiale fra utlandet og gjengi et tysk merkekart fra 1749 med 12 »Holzmarken«.

Vi skal i det følgende gjengi vel hundre sørnorske tømmer- eller trelastmerker fra 1702. De er hentet fra en optellingsforretning over trelast søndenfjells foretatt av generalfiskalen ved hans fullmektiger iflg. kgl. befaling av 11. mars nevnte år (Stiftamtmannens arkiv pk. 12, Statsarkivet, Kristiansand). Forretningen omfatter forskjellig slags trelast, som er gjort ferdig for salg eller skibning i eller fra Birkenes, Øiestad, Gjerstad med Søndeled, og Holt, alle distrikter i Nedenes amt (nu Aust-Agder fylke).

Merkene, som i forretningen er avtegnet mer eller mindre skråstillet, varierende med vedkommende skrivers hånd, gjengis her (se side 57) vertikale, slik de utvilsomt har vært anvendt. Herfra er undtatt noen få merker, utelukkende initialer, som i forretningen er skrevet nærmest med vanlig latinsk kursiv (nr. 32 og 41 m. fl.).

Merkene har vært almindelig kjent i vedkommende distrikt, hvad som fremgår av at de ikke er blitt identifisert av eiermennene selv, men av lokalkjente menn. Bare i noen få tilfelle har disse ikke kunne opgi eiermann.

Samtlige merker er forskjellige på én eller et par undtagelser nær. I det ene tilfelle gjelder det merker, hjemmehørende i to forskjellige distrikter (nr. 10 og 66), i det andre merker, som er blitt fremstillet på hver sin karakteristiske måte (nr. 78 og 81 a), hvorom mere nedenfor.

Når det gjelder tømmer, og ikke andre trevarer, må merkene være anbragt slik på stokken, at merkeren alltid hadde stokkens rot- og toppende på samme hånd, så det ikke kunde opstå tvil om merkets op eller ned. Det er derfor at merkene, hvor mange ganger enkelte av dem enn går igjen i forretningen, alltid er sett fra samme kant. Herfra finnes det bare én undtagelse, merkene nr. 54 a og b, som tilross for den mindre avvikelse formodentlig er samme merke, det ene snudd op—ned.

Om to av merkene, som tilhører samme mann (nr. 4 a og b), sies det uttrykkelig hvor de er anbragt, det ene i stokkens »lille ende«, det andre »midt på«.

Merkene kan i nogen tilfelle være hugget inn i stokken med almindelig øks. Men det vanlige er nok, at de er utført med *rivjern*, et redskap bestående av et enkelt håndtak, forsynt med en skarp bøile, omtrent som et ombøiet knivsblad. Rivjernet kunde også være forsynt med et ekstra blad, dette kombinert med en pigg, blad og pigg som benene på en passer. Mens det enkle jern bare kunde brukes til innrivning av rette streker, kunde man med det andre også innskjære en cirkel eller et cirkelfragment, når et sådant inngikk i merket. Merket nr. 81 b sies uttrykkelig å være »påreven«, og da altså med et slikt dobbelt rivjern, mens merket nr. 81 a, som tilhører samme mann, er »merket med hans huløks«. Det er antagelig dette, der

som før berørt, skiller det fra merket nr. 78.

En slik *huløks* måtte være smidd som det spesielle merke krevet det, og merket måtte antagelig uthugges med to slag av øksen for at det skulde få bredde. Også de andre med kursiv tegnede merker kan helt eller delvis være gjort med *huløks*, skjønt det ovennevnte nr. 3 a, som uttrykkelig sies å være anbragt i stokkens lille ende, kan være slått inn med ett slag med en *stempeføks*, en øks med butt, ikke skjærende egg, på grunn av treet's struktur bare anvendbar til merkning i endene.

Endelig er nogen merker gjort med *merkeføks*, en skarpslepen figurøks, som med ett slag hugget ut hele merket. Dette sies uttrykkelig om merkene nr. 68 b og 88 b. Førstnevnte er i forretningen tegnet helt sort for å gjøre det tydelig, at det ikke bare er merkets konturer, som er hugget inn i stokken. Merket nr. 90 b er utvilsomt også gjort med *merkeføks*, uten at det uttrykkelig er sagt. Slike merker som de sistnevnte, hvor et stykke av veden i et par årringers dybde er fjernet med en spesiell øks, er idag på det nærreste enerådende som fløtningsmerker.

Merkene, hvorav mange består av et centralt merke, ledsaget eller flankert av én, to eller flere staver, faller stort sett i tre grupper. Det er *stavmerker* av eldre karakter (som bl. a. nr. 17, 39 og 61), *runelignende merker*, her bare ett utpreget (nr. 57), og *bokstavmerker*, fra likefremme initialer til spesielle monogrammer.

Den eneste bokstav, som kan sies å være variert nesten til uigjenkjennelighet, er A, — som i merkene nr. 13 og 70. C er som regel erstattet med K, skjønt O'en i nr. 3 synes å inneholde også C, likesom haken i nr. 8 kan være

en fordoblet C, og vinkelen over den centrale stav i nr. 53 bør opfattes som C (om dette merke mer nedenfor). S er i nogen tilfelle tegnet som en hake – som i nr. 12, som må leses SK (det er et åpent spørsmål om den kortere stav, som krysser K'ens sluttstrek, skal leses som I; sammenlign her nr. 44). Merket nr. 23 må opfattes som en kombinasjon av to S'er, eiermannens initialer.

Til samlingens mer sinnrike monogrammer hører nr. 14, LAW, nr. 24, IVW, og det ovenfor nevnte nr. 53, hvor den centrale stav må leses som I, vinkelen som C, og endelig vinkelen og staven sett fra høyre side som A. At merkene nr. 9 og 71 ikke bare er variasjoner av det ofte forekommende kryss, men er satt sammen av eiermannens initialer, skulde fremgå umiddelbart. I noen tilfelle inneholder merkene forbokstaven i et farsnavn eller et tilnavn, som ikke finnes brukt i forretningen. Det er ellers en for genealogene velkjent sak, at Christen Munch (nr. 2) het Jensen, og at Tørrer Christensen (nr. 59) førte navnet Nedenes. Men ukjent er det formodentlig – for bare å nevne eksempler – at Oluf Christensen (nr. 3) har hatt et tilnavn, som begynte på B, og at borgermester Christen Nielsen Wendelboe (nr. 22), foruten hjemstedsnavnet Wendelboe kan ha hatt et tilnavn, som begynte på I.

Tegnet X står selvfølgelig ikke for bogstaven, N ikke alltid heller (nr. 99), og ikke K (nr. 79), skjønt slike uoverensstemmelser, både når det gjelder bokstav- og runemerker, nok i noen tilfelle kan skyldes, at merket er arvet. Vi skal til slutt bare peke på at nr. 5 og 6 viser hvorledes en sønn kunde variere sin fars merke.

I sitt nevnte verk reiser Ragnvald Bødtker spørsmålet om »de gamle bu-

merker« også har vært brukt som tømmermerker. Da bomerkene faller utenfor rammen av Bødtkers arbeide, og han på dette punkt utelukkende bygger på kilder, som jeg håber å kunne ta opp til kritisk vurdering ved en senere anledning, vil jeg heller diskutere spørsmålet om tømmermerkene forhold til bomerkene på et annet grunnlag. Så meget er sikkert, som at de her foreliggende trelastmerker i anførte forretning aldri kalles bomerker, skjønt dette ord da gjennom den nyere lovgivning var blitt almindelig i Norge.

Til Norge er ordet *bomerke* formodentlig kommet fra Danmark i nyere tid, og er i det aller siste blitt skrevet »bumerke«, vel fordi man har trodd at det hørte oprindelig hjemme i dialektene. Det finnes ikke i de gamle norske landskapslover eller den eldste landslov, hvad som heller ikke er å vente, idet bestemmelser om eiermerker her praktisk talt ikke forekommer. Men heller ikke i de islandske lover, med deres utførlige bestemmelser om eiermerker, forekommet det.

Man føler sig kallet til å spørre: hvad er et bomerke? Jeg har endnu ikke funnet nogen holdbar definisjon, og har dertil stadig funnet ordet anvendt på en måte, som trosser alle definisjoner. Snart brukes det om merker med et bestemt utseende, uansett avendelse, snart om merker med en bestemt (eller mindre bestemt) anvendelse, uansett utseende. Symptomatisk for den rådende usikkerhet er det vel at eiermerkene i *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder* er behandlet både under »bomärke« og »ejermärke«, men ingen av stedene uttømmende for hele Norden og med gjennomsørt presis historisk terminologi.

(Fortsattes side 58)

Navneliste til plansjen

Samtlige oppgitte borgere er borgere i eller til Kristiansand. Navnenes skrivemåte er som i forretningen.

Birkenes

1. Bendt Anstensøn Grøddum, Birkenes.
2. Christen Munk Christiansand.
3. Oluf Christensøn, Christiansand, borger.
- 4a. og b. Knud Haabilsland, (a. »i den lille ende«, b. »midt paa«).
5. Knud Olsson Abel.
6. »Knuds sl. fader«.
7. Niels Ulfson, Christiansand, borger.
8. Peder Clausøn, Christiansand, borger.
9. Tomas Jensøn, Christiansand.
10. Christen Pedersøn Tjømsland.
11. Halvor Bertelsøn Tjømsland.
12. Simen Christensøn.
13. Anders Andersøn Wester Birkeland.
14. Laurids Andersøn Undall, kammerraad.
15. Hans Resen, commissarius.
16. Jacob Povelson Riis, commissarius.
17. Christian Braunman, vicelagmand.
18. Daniel Jensøn.
19. Anders Clausøn.
20. Ole Mortensøn.
21. Jacob Preus, stiftamtsskriver.
22. Christian Nielsøn Wendelboe, borgermester.
23. Severin Sode, magister.
24. Johan Valentin Wetzell.
25. Niels Christophersøn.
26. Niels Jacobsøn, borger.
27. Erik Arnaldsøn.
28. — utgår.
29. Ole Christensøn Ryen.
31. Aanon Aanensøn, Arendal, borger.
32. Jacob Christophersøn, Kolbjørnsvig, borger.
33. Hans Tydsk, Arendal, borger.
34. Niels Tordstu.
35. Hendrik Jacobsøn Riise.
36. Jens Riisholdt.
37. Stian Lunden.
38. Jens Mørretraae.
39. Gunder Nærebøe, Landvig.
40. Joen Anstensøn Thjøere, Landvig.
41. Søren Jacobsøn.
42. Peder Tomesøn, Arendal, borger.
43. Ole Christophersøn Ofveland.
44. Jacob Christophersøn.
45. — tilhørende den samme?
46. Laurids Pedersøn.
47. Salfve Salfvesøn Store Lødesøll.
48. Peder Otte, Arendal.
49. Ellef Tommesøn, Arendal, borger.
50. Søren Hansøn Tydsk, Arendal.
51. Marthe sal. Tommes Ellefsøns, Arendal, borgerenke.
52. Daniel Riise.
53. Jens Christensøn Asdal.
- 54a. og b. Torre Træe.
55. Jens Mikelsøn, Asdal.
56. Niels Jensøn, Arendal.
57. Hans Arentzøn paa Landvig, borger.
58. Jens Olsson Øvre Mæssel.
59. Tørris Christensøn, Mandal.
60. »vides ingen eiere«.
61. Daniel Vigeland.
62. Christopher Søfrensøn.
63. Morten Hansøn Sandstøe.
64. Lars Knudson Lindtved.
65. Erik Prossøn Bielland.
66. Krogens oppsiddere — deres merke«.
67. Laurids Pedersøn.
- 68a. og b. Søren Andersøn (b. »hans merk-øxe«).
69. Anders Tingstvedt.
70. Ole Abrahamsøn.
71. Jørgen Feif.
72. Peder Knudson Næfvisdal.
73. Simen Gundersøn Froeland.
74. »vides ej hvis merke ere«.
75. Ole Bøyglegstad.
76. Karl Lauridsøn Lindtved.
77. Niels Næfvisdal.
78. Salfve Næfvisdal.
79. Hans Amonsøn, Arendal.
80. »vides ej hvis merke ere«.
- 81a. og b. Peder Ellefsøn, Arendal, borger, (a. »merket med hans hul-øxe«, b. »paarefven«).
82. Haafver Leuldsøn Meelhuus.
83. Bieruld Næfvisdal.
84. Aasuld Froeland.
85. Jacob Christophersøn.
86. »vidste icke hvis merke«.
87. Korfitz Povelson.
- 88a. og b. Niels Søfrensøn Adelaer, amtmand, (b. »hans merk-øxe«).
89. Jens Schmidt, kgl. mst. tolder i Øster Risør.
- 90a. og b. Daniel Søfrensøn.
91. Ole Olsson Hougsland.
92. Jesper Larsøn Strømfjorden.
93. Lars Torkildsøn.

Gjerstad og Søndeled

94. Hans Eylersøn, borger.
95. Isach Falch, borger.

1 2 3 4a 4b 5 6 7 8 9 10 11

12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22

23 24 25 26 27 29 30 31 32 33

34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44

45 46 47 48 49 50 51 52 53 54a

54b 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64

65 66 67 68a 68b 69 70 71 72 73

74 75 76 77 78 79 80 81a 81b 82 83

84 85 86 87 88a 88b 89 90a 90b

91 92 93 94 95 96 97 98 99

100

101

Holt

96. Gunder Jensøn Brimnes.

97. Elling Nødeland.

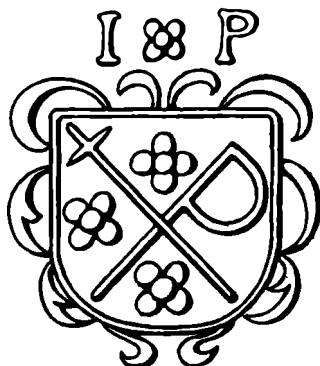
98. Niels Øster Krogen.

99. Ole Gundersøn Wove.

100. Aamund Knudsen

Sandbøe.

101. Guttorm W. Bræcke.

Våben i segl fra 1659 tilhørende Jens Pedersen Kudsch, skjoldmerke dannet av initialene I.P., men I'en her endret til en stav. Orig. høide ca. 7 mm.

I glossariet til *Norges Gamle Love indtil 1387* (femte bind, Chria. 1895) oversettes *mark* hvor det står for eiermerke, med »bomerke« (her bortsett fra øremerker på kreaturer o. l.). Dette gjelder da også trelastmerker. I ord- og sakregistret til *Norges Gamle Love 1388–1604* (første bind, Chria. 1912) benyttes »bomerke« konsekvent om alle seglmerker, som ikke er våbenmerker eller helgenfigurer o. l., dette uansett at man ikke vet, og i samtlige tilfelle er avskåret fra nogengang å få vite, om merket har vært brukt som eiermerke.

I *Norske Sigiller fra Middelalderen* (Oslo 1899–1950) er betegnelsen »bomerke« anvendt mer tilfeldig. Korsformer av »bomerkekarakter« kalles her ikke bomerker, men beskrives omhyggelig. Det samme gjelder enkelte andre lignende merker. Men hvor en beskrivelse på grunn av merkenes uvanlige eller sammensatte karakter faller for vanskelig, kalles de derimot bomerker. På lignende måte har man gått frem, når det gjelder bokstav- og runemerker. Fører en mann sin navnebokstav i seglet, nevnes bokstaven,

men fører han den tilsvarende rune (eller binderuner), kalles merket et bomerke.

Det ville være mulig å trekke inn så å si alt, som i nogen bredde behandler merker og segl, og gå fra det ene verk til det andre og påvise, at en konsekvent terminologi aldri er gjennomført. Og heller ingen steder finnes en slik terminologi utarbeidet. Jeg taler her om norske forhold, skjønt det samme vel i nogen utstrekning kan gjøres gjeldende i nabolandene.

Betegnelsen *bomerke* vil jeg innskrenke til å la gjelde for eiermerker for permanent eiendom, merker opprinnelig umiddelbart anvendbare og gyldige bare innenfor et ved sedvane (på Island ved lov) bestemt område. Bomerker har antagelig vært lite brukt i Norge, kanskje bortsett fra steder, hvor gårddeling og bebyggelse rundt et felles tun har gjort dem nødvendige eller ønskelige. I motsatt fall skulde langt flere gjenstander opbevart fra gammel tid, ha vært merket med dem.

Trelast- og tømmermerker, som har vært gyldige innenfor andre merkeområder, bestemt av fløtnings- og skibningsforhold, har hatt en langt større praktisk anvendelse i Norge enn bomerker. I samme klasse kommer *kjøbmannsmerker*, bestemt for merkning av varer, særlig for skibning.

Gullsmed- og skjoldmakermerker, begge deler lovbefalte merker, var selvfølgelig ikke eiermerker, men hvad vi kan kalle garantimerker. Andre *håndverkermerker* kan ha hatt en lignende oppgave. Hertil kommer *stenhugger-* og i en senere tid *boktrykkermerker*, som heller ikke var eiermerker eller bomerker.

Signaturmerker, merker tegnet under dokumenter av den ikke skrivekyndige istedenfor segl eller under-

skrift, var gyldige ifølge Christian V's norske lov. De kalles i loven »bomerker«. Men dette er ikke nok til å gjøre ethvert merke, som før den tid eller senere er benyttet som signatur, til et bomerke. En håndverker kan ha benyttet sitt mestermerke, en kjøbmann sitt varemerke og en bonde — for alt vi vet — sitt tømmermerke.

Om *seglmerker* gjelder det samme; de kunde være et hvilket som helst av de ovennevnte merker, eller kunde være komponert utelukkende for å brukes som seglmerke.

I denne forbindelse kan vi nevne de *magiske vernemerker*, som kunde bli skåret inn i en staldør eller i bunden av en melkeså, og vel også brukt i segl. De var ikke eiermerker.

Så mange slags merker som fantes, så ser vi dem alle, hvis de bare har mer eller mindre utpreget stavkarakter, bli slått sammen til ett og kalt for bomerker. Og videre ser vi bomerker som begrep bli utvidet til det grenseløse ved at snart sagt hvilket som helst billede brukt som merke, blir henført til gruppen under navn av »gjenstandsmerke«. Jeg vil holde på at ethvert merke skal beskrives etter sitt utseende og sin mening, og

nevnes efter sin bruk, idet den kritikk-løse anvendelse av betegnelsen bomerke legger en avgjørende hindring i veien for en almindelig forståelse av merkenes vesentlige funksjoner i eldre tid.

Som sagt innledningsvis, kunde eiermerker i endret eller uendret skikkelse finne optagelse blant heraldiske merker. Det gjelder også slike monogrammer, som vi her har sett anvendt som tømmermerker. Som eksempel kan tjene et våbensegl fra 1659 tilhørende *Jens Pedersen Kudsch* (Krigskom. regnsk. pk. 30, bil. 2768, RA.). Det er ikke undersøkt om han kan være identisk med den ene av de to samtidig levende fenriker ved navn Jens Pedersen. Seglet viser et skjold (se side 58), hvorover initialene IP, og i skjoldet samme initialer lagt kryssvis og ledsaget av tre firbladde roser. Men dertil ser vi I'en i skjoldet forvandlet til en såkalt »pilgrimstav«. Det manglet bare at P'en var gjort om, f. eks. til en pisk med snerten bøiet op om skaften, til en kårde med parerplate e. l., og vi hadde hatt for oss et regulært heraldisk våben. Sammenlign for øvrig med merket nr. 16 på plansjen.

Af værket »Våbensførende Slægter«, som nu er afsluttet, kan følgende dele fås:

Hæfte 24-28, Poul Reitzel: Dansk Våbenherold, dvs. en nøgle til identificering af ukendte våbener, 136 sider, ca. 2800 våbenbeskrivelser; da. kr. 40.

Hæfte 29, Sven Tito Achen: Bibliografi over dansk Heraldik (til og med året 1957), 36 sider, ca. 800 numre systematisk og kronologisk ordnet; da. kr. 10.

Hæfte 30, Poul Reitzel: Bibliografi over udenlandsk Heraldik, ca. 450 titler fra godt 30 lande, 18 sider; da. kr. 10.

Alle priser portofrit.

HERALDISK FORLAG, Bredgade 14-16, København K

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Tre Kronor som Europeisk Symbol och Svenskt Riksvapen

Av Heribert Seitz

NÄR DET gäller den äldre heraldiska perioden, 1100-talets senare hälft och 1200-talet, kan det heraldiska forskningsområdet i vissa fall öppna perspektiv, som spelar över ett brett och djupt område av politisk historia, kyrkohistoria, hagiografi och etnologi, men också konst- och litteraturhistoria. Tagna var för sig säga observationer, som gjorts inom så disparata områden, ingenting, men sammanställda kunna de understundom bilda ett följdenligt mönster. Det är ett sådant tema, som nu skall beröras. Dess stora omfattning gör att det i detta sammanhang endast kan ske i form av en ytterst ofullständig och rapsodisk skiss.

Vid ett hastigt betraktande av motivet *tre kronor* frestas man kanske att avfärda det som en tillfällig komposition. Man kan hävda, att det ej spelar någon roll om motivet består av en eller flera kronor. En krona är ett konventionellt, världsligt rangtecken. Tre kronor kunna alltså beteckna t. ex. ett förstärkt värdighetstecken för en suverän, men också ett rangtecken för tre allierade suveräner eller tre förenade länder. Trekronorssymbolen

Artiklen er den svenske version af et foredrag på *Den Femte Internationale Kongres for Genealogi og Heraldik* i Stockholm august 1960, som trykkes her med speciel tilladelse. Billedmaterialet er begrænset til 14 illustrationer. Artiklen består af mindre afsnit fra et senere udkommende arbejde.

kan självfallet också beteckna t. ex. tre egenskaper. Så har även varit fallet — de nämnda, skiftande betydelserna ha ofta inlagts vid symbolens tolkning. Man kan vidare dra parallellen med den franska liljan under *l'ancien régime*. Den kan vara i tretal eller, mångfaldigad, täcka ett helt fält. Kompositionen syftar ändå på det franska konungadömet. Så skulle alltså på ett motsvarande sätt kunna vara fallet även med en eller tre kronor.

Slutligen skulle dessa — kan man kanske anse — kunna ha ett samband med de tre kronorna på den påvliga tiaran. Beträffande det sistnämnda må genast anföras, att dessa ej ha kunnat inverka på den heraldiska trekronorsfigurens uppkomst. Påvens tre kronor ha nämligen tillkommit en efter en under en lång tidsperiod. Först under 1300-talets början tillfördes den tredje kronan, varvid kompositionen fick sin nuvarande form. Då hade den heraldiska trekronorsbilden sedan länge varit i bruk.

Studerar man det fixerade motivet *tre kronor* mera ingående, finner man, att detta vid sitt första framträdande tillkommit som en speciell komposition, av en bestämd orsak och för ett exakt ändamål. Vidare kan man konstatera, att detta motivets ursprungliga innebörd levat kvar i århundraden, samtidigt som den primära innebörden med tiden fått sällskap med nya betydelser. Innan jag något närmare an-

tyder denna utveckling, skall jag ge några exempel på motivets medeltida geografiska utbredning, först i dess egenskap av officiell heraldisk symbol.

Det äldsta, hittills kända belägget för trekronorssymbolens heraldiska förekomst är av dokumentär art och omtalar, att de frihetsträvande borgarna i staden *Köln* efter att ha tillfångatagit den impopuläre och mäktige ärkebiskopen Engelbert II uppsatte sin stads vapensköld med tre kronor på Bayenturm den 28 november 1263. Kölns äldsta trekronorsvapen ha emellertid gått förlorade. De nu bevarade äro från omkr. 1320 (i *Köln*domens fönster), sedan följer ett flertal från 1350-talet på rådhusets fasad och på Ulrepforte, figur 1.

År 1277 kan motivet påvisas i *Sverige* som ett tillagt emblem i konung Magnus Ladulås' sigill med Folkungaättens vapen, figur 2. I *Sverige* återkom det i Uppsala domkapitels sigill från år 1310, figur 3, och som svenskt riksvapen infördes det av Albrekt av Mecklenburg år 1364, figur 4. Som sådant äger det ännu bestånd.

I *Danmark* förekomma tre kronor i konung Erik Menveds sigill år 1287, figur 5, och därefter i Valdemar Atterdags sigill som ett slags palindrom 1367, figur 6.

I *England* förekomma tre gyllene kronor på S:t Edmunds blå banérdruk vid Edwards I:s erövrande av Caerlaverock Castle år 1300, ett faktum som omtalas i en samtida källa (texten utg. bl. a. av Th. Wright, London 1864). Den engelska forskaren Anthony R. Wagner framhåller att de tre kronorna blivit S:t Edmunds vapenbild vid någon tidpunkt efter 1200-talets mitt. De tre kronorna förekomma vidare i *England* år 1319 på en sigillkapsel tillsammans med ätten Plantagenets vapen, figur 7.

1. Tre kronor omnämnas första gången som begrepp år 1200 i samband med Heliga Tre Konungars grav i Kölns domkyrka och som heraldisk vapenbild år 1263. De äldre trekronorsvapnen i Köln äro ej bevarade, det här avbildade är från 1300-talets mitt — en av de tre sköldarna vid Ulrepforte i Kölns gamla stadsmur. Rheinisches Bildarchiv, Köln.

I *Polen* bestod såväl biskopsstiftet Krakows som biskopsstiftet Vilnas vapenbilder av tre gyllene kronor i blått fält, Krakows är från 1400-talet (även den polska staden Pabjanice för som vapen tre gyllene kronor i blått fält).

Nu inställer sig frågan, huruvida dessa olika medeltida trekronorssymboler uppstått var för sig och av skilda orsaker, eller om de kunna tänkas ha ett icke-mässigt sammanhang och kanske ett gemensamt ursprung. Det är rimligt, att man vid en analys av denna fråga tar till utgångspunkt det bevisligen äldsta objektet, dvs. det trekronorsvapen, som omnämns i Köln år

2. Magnus Ladulås' kontrasingill, i bruk 1277-1278. Riksarkivet, Stockholm.

1263, och som f. ö. torde ha varit i bruk några årtionden dessförinnan.

Det torde vara allmänt känt, att de tre kronorna i Kölns stadsvapen symbolisera *Heliga Tre Konungar*, vilkas relikier överförts dit år 1164 från Milano av Kölns ärkebiskop Reinald von Dassel, och att detta skett i samband med Fredrik Barbarossas fälttåg i Norditalien. Domen i Köln byggdes till helgonkonungarnas ära. För att föra framställningen vidare och för att få en inblick i bakgrunden till trekronorssymbolens utveckling måste vi tills vidare lämna det heraldiska området och övergå till det kyrkliga och även till den roll de tre magerna från Österlandet spelat i den kristna världen.

Matteusevangeliet förkunnar hur de Vise Männen — då okända till härkomst, antal och namn — tillbådo och överlämnade guld, rökelse och myrra till det nyfödda Jesusbarnet. Känd är även den mycket rika legendflora, som Västerlandet utvecklade ur denna ursprungliga berättelse: sägnerna om de tre mäktiga konungarna Caspar, Melkior och Balthasar. De Vise Männens rituella kult vann i Västerlandet ökad

aktualitet främst genom Hildebert av Tour (1055–1134). Vidare må Johannes av Hildesheim's arbete »De trium Regum Corporibus Coloniam translatis» från 1360-talet nämnas.

Även bör den djupa vidskepelse och övertro starkt understrykas, som spred sig vid sidan om den kyrkliga ritualen och de litterära vittnesbörden om *Heliga Tre Konungar*. Dessa ansågos redan under tidig medeltid som hjälpare och skyddspatroner med ett mycket omfattande register. De voro t. ex. beskyddare för resenärer och värdshus, de kunde frälsa från sjukdom och ond, bråd död, de kunde skydda mot eldfara och dåligt väder, de kunde också beskydda växande gröda och mycket annat. Det har också omvittnats, att de dessutom särskilt voro ridarnas beskyddare. Denna övertro, som här endast kan antydias i förbigående, var djup och hade en enorm betydelse för spridningen av de *Tre Vise Männens* popularitet inom Europas alla länder och samhällsklasser.

När *Heliga Tre Konungars* relikier kommit till Köln 1164, blev denna stad, som redan förut varit ett be-

3. Uppsala domkapitels sekret, i bruk från 1310. Riksarkivet, Stockholm.

tydelsefullt handelscentrum, snabbt även en berömd och starkt frekventerad pilgrimsort. Fromma furstar föregingo med gott exempel och efterföljdes av breda folkströmmar. Bekant är t. ex. Henriks av Lothringen och hans gemäls stiftelse i Köln år 1221 till de tre helgonkonungarnas ära.

Av särskild stor betydelse för pilgrimstrafikens fortsatta utveckling var, att påven Innocentius den 27 mars 1247 stadfäste bestämmelsen om avlat för alla dem, som vallfärdet till helgonkonungarnas grav. Av de kungliga pilgrimsfärderna till Köln må här vidare endast erinras om, att Edward III av England vallfärdade dit 1338 och Valdemar Atterdag av Danmark 1364.

Den nu gjorda, mycket hastiga utblicken över den historiska utvecklingen kan jag kanske bäst summara med ett citat ur den engelske forskaren Horstmann's arbete »The Three Kings of Cologne» (London 1886): »The subject of the 3 Kings was one of the favourite topics of the day; they were

4. Albrekts av Mecklenburg sekret, i bruk från 1364. De tre kronorna här för första gången som svenskt riksvapen. Riksarkivet, Stockholm.

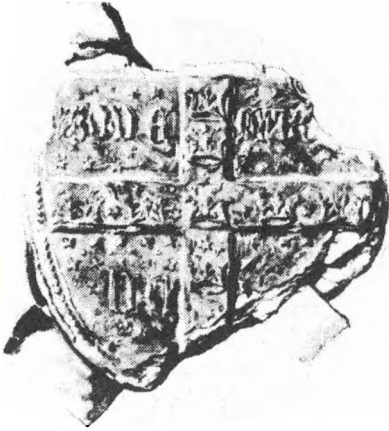

5. Erik Menveds sigill, i bruk 1287-1304. Efter Petersen-Thiset: Danske kongel. sigiller (1917).

at that time the most popular saints of Christendom».

Att den rituella och profana dyrkan av de heliga tre och ej minst den populära uppfattningen om dem som beskyddare skulle avsätta spår även i bildkonsten är följdenligt. Jag förbigår här måleriets och skulpturens stora motiv, »Heliga Tre Konungars tillbedjan», och går direkt in på vissa medeltida illuminationer, nämligen de symboliska tecken, som återfinnas i de bildkalendariet, *calendaria perpetua*, som återge den fasta delen av kyrkoåret. Det visar sig härvid, att vid sidan av de erkända tecknen för de olika helgonen, t. ex. ett svärd för Paulus den 25 januari, en nyckel för Petrus den 29 juni, ett hjul för Katarina (av Alexandria) den 25 november, så återfinnas för den 6 januari, epifaniadagen (Heliga Tre Konungars dag), tre kronor eller understundom bilder av helgonkonungarna själva.

När denna sed infördes är svårt att avgöra. Det hittills äldsta kända exemplet återfinnes i ett kalendarium

6. Valdemar Atterdags sigill, i bruk 1367. På korsarmarna och i korsmitten ha nio kronor placerats så, att en trekronorssymbol kan utläsas som ett palindrom: uppifrån, nedifrån eller från vardera sidan (kronan i mitten medräknas varje gång). Efter Petersen-Thiset: *Danske kongel. sigiller* (1917).

av engelskt ursprung från omkr. 1370 i Bodleian Library, Oxford. Här är den 6 januari betecknad med de tre krönte kungarna i helfigur. Från vardera av åren 1396, 1397, 1398 och 1399 finns ett kalendarium, men i dessa är tecknet för epifaniadagen tre kronor, ordnade stolpvis. Ifrågavarande dokument härstamma i nämnd årstalsordning från England, Holland, Tyskland och Sverige.

Kronornas ordning (stolpvis) i de nämnda exemplen är kanske den vanligaste och förekom ofta även senare, figur 8. En variation förekommer i ett svenskt kalendarium (för Strängnäs stift) 1469. Här äro kronorna ordnade två över en. En annan intressant variant från Tyskland 1491 visar de tre konungarnas krönte huvuden. Det nämnda visar, vilken internationell spridning de tre kronorna fingo genom de för den profana allmänheten

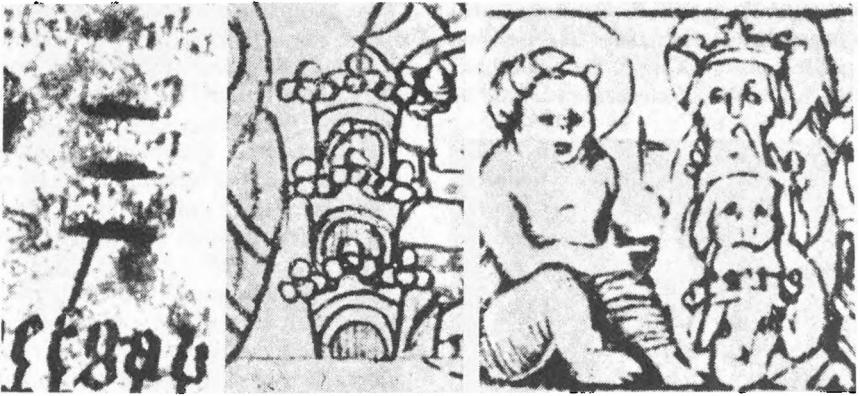
avsedda och överallt vanliga medeltida kalendarerna.

Men även på en annan väg sökte sig symbolen ut i vida kretsar, ehuru enligt vad hittills är känt sannolikt i ett något senare tidsskede. Det gäller den typ av *Matteusänglar*, som bär tre kronor på bröstet. Motivet kan representeras genom ett bayerskt arbete, »Ars memorandi notabilis per figuras evangelistarum» från omkr. 1470, som dock med säkerhet anses ha haft äldre förebilder. Ängeln framställs med sex olika attribut, vilka vart och ett syfta på de sex första kapitlen i Matteusevangeliet. Andra kapitlet, vari berättelsen om de vise männen återfinnes, symboliseras med dessas tre kronor.

Till denna grupp av symboler med de tre kronornas ursprungliga innebörd klart uttalad, dvs. deras hänsyftning till Heliga Tre Konungar, ansluter sig även en annan av mera emblematisk karaktär, som här må presenteras av en vignett i en inkunabel, tryckt i Strassburg 1483 un-

7. Broderad sigillkapsel till Edvard II:s av England »inspeximus charter» av den 8 juni 1319. Corporation of London's Records Office, London.

8. Tre kronor, symbol för Heliga Tre Konungar vid trettondagen i medeltida bildkalendrarier. Till vänster 1398; i mitten odatat; till höger helgonkonungarnas krönta huvuden, 1491. Efter Pfaff: *Aus allen Kalendern* (1947).

der titeln »Das Buch von Montevilla«, figur 9. Vignetten omtalar i symbolens form, hur de Vise Männen ledas av stjärnan över Bethlehem till det nyfödda Jesusbarnet.

Av det anförda torde ha framgått, att de tre kronorna i deras egenskap av symboler för Heliga Tre Konungar varit i bruk i Köln bevisligen från år 1263, uppenbarligen därstädes även något årtionde tidigare, och att samma symbol med samma innebörd på officiösa, kyrkliga vägar spritts ut i Europa, ett skeende som kan följas från omkring år 1370 några sekler framåt i tiden. Själva begreppet tre kronor är (utan heraldisk syftning) dokumentärt påvisbart i samband med helgonkonungarnas grav i Köln år 1200. Detta är historiska fakta, som äro möjliga att exakt fixera.

Parallellt med det nu nämnda, historiska skeendet finns emellertid en serie legender, som belysa hur medeltiden också vävde in trekronorssymbolen i romantikens skimrande mönster. Vi måste då först söka oss till England och börja med den legenda-

riska *Helen of Colchester*, en dam, som Geoffrey of Monmouth fört in i sin »*Historia Regum Britanniae*«, vilket arbete avslutades omkring år 1137.

Monmouth, som delvis stöder sig på äldre författare, Gildas och Nennius, förvandlade en ung flicka Helena, född omkring år 247 i Bithynien (i Mindre Asien), förmäld med kejsar Constantius samt Konstantin den Stores moder, till en engelsk prinsessa, dotter till kung Coel Godebog of Col-

9. Symbolisk framställning av stjärnan som leder de Tre Vise Männen till Bethlehem. Träsnittsvignett i »*Das Buch von Montevilla*«, Strassburg 1483.

chester. Denna till England romantiskt överförda Helena sades ha gjort många fromma gärningar, hon skulle bl. a. ha funnit Kristi sanna kors och de Tre

10. Kung Artur som en av de nio hjältarna, målrad sandstensskulptur, 1350-talet. Gyllene kronor på blå vapenklädnad och sköld. Hansasalen, Kölns rådhus. Rheinisches Bildarchiv, Köln.

Vise Männens relik. Enligt en italiensk undersökning, »Le legende orientali sui Magi Evangelici», som utgavs av Monneret de Villard i »Studie Testi» (Vatikanen 1952), skulle Helens fynd av de Vise Männens jordiska kvarlevor i Konstantinopel — en händelse som ej omtalas av Geoffrey of Monmouth — ha tilldiktats redan under 1160-talet.

Engelska författare såsom Gurney Benham i »Essex Review» 1914 och senare bl. a. Whitehead 1959 ha redogjort för den gamla traditionen, att den i England förekommande trekronorssymbolen har sin rot i Helen of Colchester och hennes fynd av Heliga Tre Konungars relik. Man har alltså på engelskt håll en nationell förklaring till symbolens innebörd, som går ut på samma sak som såväl den i Köln och i bildkalendarierna som på annat sätt dokumentärt belagda, dvs. att de tre kronorna symbolisera Heliga Tre Konungar.

Den nämnda engelska traditionen utgör den legendariska bakgrunden till bl. a. staden Colchesters vapen, som i symbolisk form visar Helens två berömda fynd, Kristi sanna kors och Heliga Tre Konungars relik. Såväl korset som de tre konungarnas kronor ingå i vapnet. Som bekant ingå samma tre kronor i blått fält även i Östangelns vapen. Detta är orsaken till att detta vapen under heraldisk tid givits åt S:t Edmund.

Men tre kronor ingå dessutom i mer än ett dussintal engelska stads- och liknande vapen, så t. ex. beträffande Bury S:t Edmund, Nottingham (som är mycket likt Colchesters), Boston, Hull med flera. Flera av dessa vapen äro av sent datum, de böra dock anses såsom bärare av en gammal tradition. Från 1400-talets början är Oxfords Universitets vapen med sina tre gylle-

11. Kung Artur, utsnitt av vävd tapet från 1300-talets sista fjärdedel, sannolikt av Parismästaren Nicolas Bataille. Gyllene kronor på blå vapenklädnad och blått banér. Metropolitan Museum of Art, New York.

ne kronor kring en bok i en blå sköld. Även detta vapens kronor kunna hänföras till Heliga Tre Konungar. Vidare må nämnas trekronorsvapnets åldriga förekomst på Irland, något som alltjämt kan påvisas i provinzen Munsters vapen.

Nu ligger det emellertid till så, att den engelska sägnen om de tre kronornas hänsyftning till Heliga Tre Konungar kan stödjas med historiska fakta. Dessa äro visserligen av helt annan art än de, som spunnits kring Helen av Colchester, men de äro också mera gripbara.

Kölns handelsförbindelser med Eng-

land äro kända sedan antiken, men under medeltiden fingo dessa starkt ökad omfattning. Köln som handelspartner omhuldades också varmt på engelskt håll. Så tog kung Henry II under 1100-talets mitt och årtiondena därefter kolonien av Kölnköpmän och deras »Gildehalle» i London under sitt särskilda beskydd. Samtidigt tillförsäkrades dessa fri handel i hela England. Än längre gick Henry II:s son Rikard Lejonhjärta, vilken som bekant hade personliga skäl härtill. Denne gav köpmännen från Köln år 1194 fullständig frihet från tull och andra införselavgifter i fråga om deras handel med England.

Denna livliga trafik mellan Köln och England hinner jag tyvärr ej nu närmare utveckla, men den är en faktor av största betydelse och den kan ej förbigås, när man konstaterar trekronorssymbolens förekomst på engelskt område. Härtill kommer de mera officiösa vägar, som tidigare nämnts: symbolen i bildkalendarierna för den 6 januari och t. ex. Edward III:s pilgrimsfärd till Köln 1338.

Under 1300-talets senare hälft finns slutligen ett klart belägg på de engelska tre kronorna såsom Heliga Tre Konungars symbol. I en artikel i »Oxoniensia» 1958 (Oxford 1959) har nämligen W. O. Hassall förklarat varför Rikard II brukat symbolen tre kronor. Ur denna må citeras: »In fact Three Crowns had a very close personal association indeed for Richard II, for the Three Kings who brought royal gifts at Christ's nativity were his patrons». Legend och historia synas syfta på en och samma sak.

Mot denna bakgrund tecknar sig bilden av ett intressant heraldiskt fall, kung Artur. Det är dennes roll i legenderna om de Nio Goda Hjältarna

det gäller. Ursprunget härtill är att finna i Nordfrankrike, där Jacques de Longuyon omkr. 1310 utgav sin dikt »Les voeux du Paon«, vari en serie av världens nio då ädlaste och mest ryktbara riddare- och krigargestalter (»Les neuf preux«, »The Nine Worthies«) indlöfdes i litteraturen. Som bekant bestodo dessa av tre klassiskt-hedniska, tre gammaltestamentliga och tre kristna hjältar. De tre senare voro kung Artur, Karl den Store och Gottfrid av Bouillon.

I omkring tre århundraden spreds legenden om de Nio Hjältarna runt Europas länder. Naturligtvis blevo de nio också populära motiv i bildkonsten. För att deras karaktär av furstar och riddare skulle framhävas, försåg

12. Kung Artur (mellan Judas Maccabeus och Karl den store), utsnitt av illumination i »Chevalier Errant« från omkr. 1390. På den blå banärduken tre gyllene kronor. Efter Loomis-Loomis: *Arthurian Legends*.

man dem med sköldemärken. Denna »heraldisering« ägde rum under 1300-talets förra hälft någon gång efter år 1310.

Intressant är att konstatera, att man härvid redan från början gav kung Artur en heraldisk beteckning med tre gyllene kronor i blått fält. Den hittills äldsta kända bilden av Artur med detta vapen är den målade sandstensskulpturen från omkr. 1350 i Hansa-salen, Kölns rådhus, figur 10. På sin blåa mantel har Artur här tre gyllene kronor såväl på bröstet som på båda överarmarna. Hans sköld är likaledes blå med tre gyllene kronor, ordnade två över en.

Legenden om de Nio Hjältarna och de därav föranledda konstverken ha sitt ursprung på nordvästra delen av den europeiska kontinenten. När man skulle konstruera kung Arturs vapen, har man där tydligen valt något, som man ansåg vara karakteristiskt för England och har då stannat för S:t Edmunds eller, om man så vill, Östangelns vapen, som tydligen var väl känt. Arturs sköldemärke är i varje fall exakt detsamma som S:t Edmunds. Man bör på grund härav ej anse Arturs vapen såsom ett direkt lån av Heliga Tre Konungars symbol. En annan sak är, att man på indirekt väg skulle kunna tänka sig ett heraldiskt samband mellan länkarna i den pre-sumtiva kedjan Artur — S:t Edmund — Östangeln — Helen av Colchester — Heliga Tre Konungar.

Ett lika ståtligt Arturporträtt som det i Köln återfinnes på en vävd tapet i Metropolitan Museum of Art, New York, figur 11. Detta verk är franskt från 1300-talets sista fjärdedel. Liksom beträffande Kölnskulpturen bär Artur här en blå mantel med tre gyllene kronor på bröstet och samma symbol återfinnes på hans banér.

Några yngre varianter till dessa båda konstverk må även nämnas, så en illumination i dikten »Chevalier Errant» från omkring 1390, figur 12. Från omkr. 1430 är en praktfull väggmålning i slottet La Manta i Piemonte, figur 13, vidare bl. a. en illumination ur »Croniques de Hainau» från år 1462 (i Bibl. Royale, Bryssel). Arturs vapen visar ända fram till den heraldiska degenerationen under medeltidens slut och nyare tidens början tre gyllene kronor i blått fält. Under denna period kunde ibland blått vara utbytt mot rött, så t. ex. på Arturs banér, avbildat på en vävd tapet från omkr. 1490 i Historisches Museum i Basel.

Efter denna hastiga utblick över trekronorssymbolens primära innebörd och förekomst runt om i Europa, må betonas, att det självfallet också förekommer tre kronor, som givits en annan innebörd än den, som härstammar från Heliga Tre Konungar. I kronologiskt hänseende ha emellertid alla dessa tillkommit senare än den period, då trekronorssymbolen uppstod i Köln, dvs. 1200-talets förra hälft, och måste alltså såsom komposition betraktas såsom sekundära i förhållande till denna.

Jag vil erinra om Sankta Elisabets av Thüringen trekronorsattribut från 1400-talet, som syftade på hennes heliga stånd som jungfru, maka och änka. Vidare Tynemouth (County Borough Council), som har tre kronor, som visserligen syfta på tre kristna konungar, men ej de tre heliga utan Edwin, Oswald och Oswin.

Ett annat exempel är mycket sent. Det avser Mariazell (Steiermark, Österrike) som 1954 blev benediktionpriorat »sui juris» och då fick vapen med tre kronor. Men dessa betyda »Magna Mater Austriae», »Magna Hungaro-

rum Domina» och »Mater Gentium Slavorum» — de utgöra alltså en symbol för den gamla unionen mellan Österrike, Ungern och Böhmen. De nämnda exemplen utgör endast ett urval. Det finns många andra.

I själva verket ligger det till så, att när trekronorssymbolen en gång skapats under 1200-talets förra hälft och succesivt blev känd runt om i Europa, så togs den — vid sidan om sin ursprungliga betydelse — på sina håll även i bruk som symbol för »något», som kunde hänföra sig till *tre*. Själva kompositionen inbjöd ju härtill och detta »något» kunde variera högst betydligt. Denna sakernas utveckling

13. Kung Artur, utsnitt av muralmålning från omkr. 1430 i La Manta, Piemonte. Gyllene kronor på blå vapenklädnad och sköld. Efter Loomis-Loomis: *Arthurian Legends*.

14. Kung Albrekt vid sidan av sin fader, hertig Albrekt II av Mecklenburg. Kung Albrekt i blå klädnad och med tre gyllene kronor i den blå banérduken. Miniatur i Ernst von Kirchbergs rimkrönika, påbörjad 1378. Landeshauptarchiv, Schwerin.

är endast naturlig och förekommer på många liknande områden.

Avsikten med denna sammanfattning har endast varit att försöka klarlägga tidpunkten för trekronorssymbolens tidigaste framträdande, och hur denna symbol såväl med bibehållen ursprunglig som med tillagd betydelse vunnit spridning ut i Europa. I detta summariska sammanhang har jag måst stanna vid det nu framförda.

Så till sist den svenska symbolen.

Inledningsvis har jag berört de tre kronorna i Magnus Ladulås' sigill 1277, figur 2, vilka följa samma princip, en över två, som i Edvard II:s sigillkapsel från 1319, figur 7; vidare Uppsala domkapitels sigill 1310, figur 3, där kronorna inkomponerats på samma sätt som i den danske kungen

Erik Menveds 23 år äldre sigill, figur 5; och så Albrekts av Mecklenburg sigill från 1364, där de tre kronorna för första gången i Sverige placerats i en sköld och samtidigt för första gången användas som Sveriges riksvapen, figur 4.

Mot bakgrund av vad här tidigare anförts, anser jag det knappast vara troligt, att man i vårt land — helt oberoende av inverkan från utvecklingen på kontinenten, med vilken vi stod i nära förbindelse — spontant skulle ha skapat den serie trekronorssymboler, som årtalen 1277, 1310 och 1364 utvisar. Det är väl snarare så, att de tre kronorna från Köln liksom »lågo i luften» under perioden omkring 1200-talets slut och 1300-talets början och någon tid därefter. Liksom denna symbol på olika vägar kom till andra länder, kom den även till Sverige.

Beträffande förekomsten av de två äldsta, de från 1275 och 1310, torde väl deras innebörd snarast vara av religiöst ursprung och syfta på Heliga Tre Konungar. Magnus Ladulås var känd för sin religiösa inställning. För Uppsala domkapitel kan sinnebilderna ha en rimlig kyrklig förklaring. Beträffande Erik Menveds tre kronor äro kronorna svårtolkade, och jag vill ej yttra mig härom.

Efter framträdandet av kung Arturs heraldik i samband med den ikonografi, som legenden om de Nio Hjältarna skapade mot mitten av 1300-talet, kommer emellertid en ny faktor, den rent heraldiska, in i ekvationen: de gyllene kronornas ordning blevo två över en i blått fält. Före kung Albrekts tid vet man ingenting om trekronorssymbolens tinkturer i Sverige, eftersom denna då endast förekommit i sfragistiska sammanhang. Genom en illumination i Ernst von Kirchbergs

krönika, som påbörjades 1378, vet man emellertid, att Albrekt använt tre kronor av guld och att grundfärgen varit blå, figur 14.

Talande är en jämförelse mellan de två i stort sett samtida bilderna av sagokungen Artur och den svenske kungen Albrekt, figur 11 och 14. Naturligtvis får man ej uppfatta denna jämförelse, som ett direkt samband har funnits mellan dessa två konstverk. Jämförelsen vill endast peka på den tendens, som fanns i tiden. Kan ske är det ej alltför djärvt att påstå, att Albrekt, som var den förste av sin ätt såsom svensk konung och alltså ej kunde använda sin företrädares Folkungavapen, mer eller mindre varit påverkad av kung Arturs heraldik, när han vid sitt trontillträde 1364 valde ett vapen för sig och sitt rike. De tre kronorna hade ju dessutom tidigare förekommit i Sverige.

Om han vid detta sitt val även tänkte på Heliga Tre Konungars sym-

bol vet ingen. Att han och hans omgivning känt till denna bl. a. genom bildkalendarierna, torde dock vara uppenbart.

Så till sist några ord om de svenska tre kronornas innebörd. Någon uttalad betydelse är ej känd från medeltiden. Dock kan från början av Kalmarunionen utläsas av trekronorssigillets användande vid vissa handlingar, som avse alla tre rikena gemensamt, att de tre kronorna omkring år 1400 varit en symbol för de tre rikena. Men före år 1397 och från och med Engelbrekts svensk-nationella aktion under 1430-talet ha de tre kronorna i vårt lilla hörn av världen endast varit en symbol för Sverige. Under nyare tid har man i Sverige liksom i andra europeiska länder tolkat in olika betydelser av nationell innebörd i de tre kronorna. Att nationalisera en främmande symbol, att inlemma den i egna familjen — sådant hör pjäsen till.

Heraldisk Gravering

Sølvtøj

Signeter

Exlibris

A. Kaj Petersen

Juvelér, Gravør, Ciselør

Fiolstræde 34 G

København K

Palæ 79.32

Heraldisk

Sigillgravyr & Kopparstick

samt

Reliefarbeten

Gebos

Guld & Silversmedja

Göran Boström - Ellen Clausen

Karl Gustavsgatan 81

Göteborg C.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

KFUM-Spejdernes Divisionsvåbener

Af *Golfred Mortensen.*

ALLEREDE ved starten i 1910 anlagde KFUM-Spejderne i Danmark (KFUM-skauterna) røde tørklæder. Da korpset voksede og organiserede sig i flere divisioner, kom de røde tørklæder til at betegne 1. Division, idet 2. Division fik grønne og 3. Division lyseblå tørklæder. Traditionen med divisions-adskillelse ved hjælp af tørklædets farve fortsattes indtil den 2. verdenskrig, men under krigen gik den i opløsning, fordi det var umuligt for spejderdepotet at fremskaffe stof til de da eksisterende ca. 50 farver og farvekombinationer. Man besluttede derfor at gå tilbage til enhedstørklædet og lade divisions-præget være synligt på anden måde.

I England, Frankrig og andre lande er det almindeligt, at spejderkorpsets enheder bærer et heraldisk mærke; man bruger i reglen sådanne, som eksisterer i forvejen, i Frankrig f. eks. landets provinsvåbener. Det var efter disse fremmede forbilleder, at KFUM-Spejderne i Danmark efter nogen overvejelse bestemte sig til, at deres divisionsmærker skulle have heraldisk præg. I Danmark falder divisionernes territorier imidlertid normalt ikke sammen med områder, som i forvejen har et våben, og det var derfor nødvendigt med nye våbenkreationer.

Skjoldets form blev ens for alle divisionerne, men da de nye våbener helst skulle have en stedlig karakter, overlod man det i begyndelsen til divisionerne selv at bestemme, hvad de ville føre i deres våben. Dette viste

sig snart at være en dårlig løsning; der fremkom flere heraldiske uhyrligheder, og korpsets hovedbestyrelse vedtog derfor at nedsætte et Heraldisk Udvalg, som kom til at bestå af en korpssekretær og to heraldisk kyndige medlemmer.

Bortset fra 3-4 divisionsvåbener, som allerede eksisterede, kom der først rigtig fart i mærkerne i 1949; siden er det gået slag i slag, således at vi i jubilæumsåret 1960 har våbener for alle korpsets 60 divisioner. Våbenerne er gengivet på farveplanchen mellem side 72 og 73, undtagen for Hvidovre Division, som først er kommet til i foråret 1960, se side 74.

En gennemgang af våbenerne viser, at flere af dem bygger på herreds-, by- og amtskommunevåbener, f. eks. ved at kombinere figurer herfra med andre figurer. Også slægtsvåbener indgår i et par af divisionsvåbenerne, men langt de fleste er dog nydannelser, nogle mindre heldige, andre pletskud (må man vist have lov til at sige). Rækkefølgen på planchen er på tværs over alle tre sider: Storkøbenhavn, Sjælland, Bornholm, Fyn, Jylland, Færøerne, Grønland og Methodistikkens Spejdere.

1. række, 1. side:

Amager Division har en jetteflyver, der betegner Kastrup flyveplads, og en stjerne for hvert af de fire kirkesogne i divisionens område.

Ansgar D. har et viekors belagt med en fakkellod og en bispestav til minde om Ansgars tro og tjeneste.

AMAGER DIV.

ANSGAR DIV.

BRØNSHØJ DIV.
GJØNGERNE

CENTRALFORENINGEN
BORG DIV.

FREDERIKSBERG DIV.

GENTOFTE DIV.

HARESKOV DIV.

MØLLEÅ DIV.

NORDVEST DIV.

NØRREBRØ DIV.

VALBY DIV.
ABSALONS DIV.

VESTERBRØ DIV.
PAWREE-PAULI-STAMMEN

VESTVOLD DIV.

ØSTERBRØ DIV.
ROLAND PHILLIPS' DIV.

HEDEBO DIV.

NORDSJÆLLAND DIV.
MJORTE DIV.

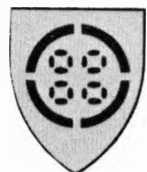
ODSHERRED DIV.

ROSKILDE DIV.
SCT. GEORGS DIV.

SYDSJÆLLAND DIV.

VESTSJÆLLAND DIV.
TRELLEBORG DIV.

ØSTSJÆLLAND DIV.
UGLE DIV.

LOLLAND-FALSTER DIV.

BORNHOLM DIV.
BURGUNDERNE

NORDFYN DIV.
RAVNE DIV.

1. ODENSE DIV.

2. ODENSE DIV.

SYDFYN DIV.
ULVE DIV.

ÅLBORG DIV.

1. ÅRHUS DIV.
SCT. CLEMENS DIV.

2. ÅRHUS DIV.
MARSELISBORG DIV.

3. ÅRHUS DIV.
DRONN MARGRETHE DIV.

4. ÅRHUS DIV.
FRIJSENBORG DIV.

DJURSLAND DIV.

GREJSDAL DIV.

HAN HERRED DIV.

HALDINGHUS LEN DIV.

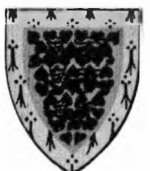
MIDTJYDSKE DIV.

RANDERS DIV.
NIELS EBBESENS DIV.

SKANDERBORG LEN DIV.

SYDJYDSKE DIV.
VALDEMAR SEJRS DIV.

SYDVESTJYDSKE DIV.

1. SDR. JYDSKE DIV.

2. SDR. JYDSKE DIV.

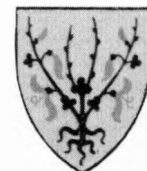
3. SDR. JYDSKE DIV.
GULDHORNS DIV.

THY DIV.
TEUTONERNE

TJELE DIV.

VENDSYSSEL DIV.

VESTJÆLLAND DIV.
TREND DIV.

1. VESTJYDSKE DIV.
LUNDENS LEN DIV.

2. VESTJYDSKE DIV.
STORA DIV.

3. VESTJYDSKE DIV.
ULDJYDERNE

NORDHARDERNE

VESTLIMFJORD DIV.

ØSTIMMERLAND DIV.

ØSTJYDSKE DIV.

ØSTLIMFJORD DIV.

FÆRØERNE

GRØNLAND

M.S.

Brønshøj D., »Gjøgnerne«, bruger det klassiske gjøngemotiv med egegrenen og de to krydsede pallasker.

Borgdivisionen har en borg, der skulle genkendes som KFUM-borgen i København.

1. række, 2. side:

Frederiksberg D. fører en tidsel, et rent symbolsk motiv med indre relation til divisionen.

Gentofte D. genkendes som kommunens våben, dog med sol og træer afløst af en spejderlilje.

Hareskov D. er rent talende.

Mølleå D. har lånt Lyngby Sogns krone og tre vandmøllehjul, og har rettet strømmen ud.

1. række, 3. side:

Nordvestdivisionen er firdelt; hvert felt repræsenterer et kirkesogn i divisionens område: Kingo, Utterslev, Bispebjerg og Tagensbo. Sidstnævnte sogn ligger i »Lygtekvarteret«.

Nørrebro D. har formet sit våben over sit navn.

Valby D., »Absalons Division«, fører statuen af Absalon på Højbro i København.

Vesterbro D., »Pawnee-Pahli Stammen«, har Frihedsstøtten, et V og Pawnee'ernes hellige perle, som divisionen vandt sig i korpsets tidligste tid.

2. række, 1. side:

Vestvold D. har en bastion fra fæstningsterrænet.

Østerbro D. har taget en del af spejderpioneren Roland Philipps våben med forandret tinging.

Hedebo D. har som mærke Herstedvesters (nu forsvundne) radiotårn.

Nordsjælland D., en spejderlilje og et hjortevie, efter et vie fundet i Viemose, i divisionens område.

2. række, 2. side:

Odsherred D. har St. Georgs kors belagt med en stjerne fra det gamle herredsvåben. Den spændte bue, faklen, og sværdet står for lærdom og vilje.

Roskilde D. har taget St. Georgs kamp med dragen.

Sydsjælland D. har taget krone og talende hammer fra Hammer Herreds gamle segl.

Vestsjælland D. fører grundplanen af vikingefæstningen Trelleborg, hvilken figur vist kan siges at være en heldig heraldisk nyskabelse.

2. række, 3. side:

Østsjælland D., »Ugledivisionen«, har selvsagt en ugle, og denne holder en snog i klørerne. Det var nemlig i divisionens område, at det første eksemplar af den sjældne æskulapsnog blev fundet.

Lolland-Falster D. har »de Venders« lindorm; de ni pæle angiver divisionens ni grupper.

Bornholm D. fører amtskommunevåbenet uforandret.

Nordfyn D., »Ravnedivisionen«, har alle dage ført en sort ravn i guld.

3. række, 1. side:

Odense Distrikt omfattede oprindeligt kun én division og førte Odenses »lille« byvåben, liljen. Da distriktet blev delt i to divisioner, kendetegnedes man disse ved forskelligfarvet bort.

Sydfyn D. hed tidligt også »Ulvedivisionen«, og herfra er ulven hentet.

Alborg D. har taget Alborgs våben og belagt det med en statue af Urban.

3. række, 2. side:

1. *Århus D.*, »St. Clemens' Division«, fører Clemens' attributter, ankeret og pavekorset.

Marselisborg D. kan kaldes talende;

det viser Marselisborg Slot. Det Heraldiske Udvalg har ingen indflydelse haft på dette våben.

3. *Århus D.*, »Dronning Margrethes Division«, har taget Kalmarunionens våben med, hvad vi troede var forandret tingering, men som vistnok er den rigtige. Sådan kan det gå!

Frijsenborg D. fører grevskabet Frijsenborgs våben, efter grevindens ønske med uforandret tingering.

3. række, 3. side:

Djursland D. er talende, idet *djur* i Djursland vistnok betyder: dyr = hjort.

Grejsdal D. har taget løvens kamp med lindormen fra bagsiden af den Store Jellingsten.

Han Herred D. har sin hane fra Øster Han Herreds gamle segl.

Koldinghus Len D. har et firdelt skjold med Slesvigs våben i 1. og »Jyllands våben« i 4. felt. I 2. og 3. felt Koldings byvåben til minde om, at Koldinghus engang blev kaldt Grænseborgen.

4. række, 1. side:

Midtjyske D. har tårnet fra Himmelsbjerg.

Rønders D. fører Niels Ebbesens statue på en baggrund af Dannebrog.

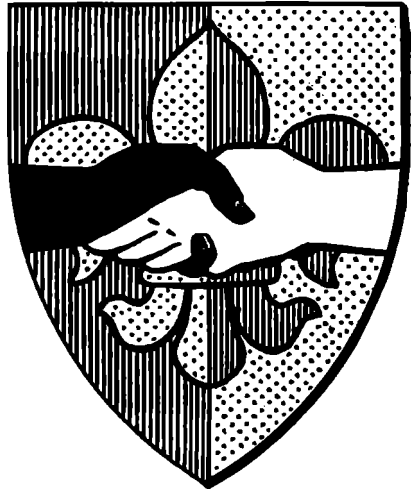
Skanderborg Len D. har med slægtens Galens våben belagt med et sort sværd og sorte fodangler et godt symbol på Niels Ebbesens sejr og død.

Sydjyske D., »Valdemar Sejrs Division«, fører dennes våben med hermelinsbort.

4. række, 2. side:

Sydvestjyske D. har med tvivlsomt ret opnået at få et talende våben, idet de har taget en sydvest.

1. og 2. *Sønderjyske D.*, landsdelens våben med forandret tingering, og én eller to liljer i en skjoldfod.

Våben for Hvidovre Division. »Broderskab« udtrykt ved et sort-hvidt håndtryk på baggrund af en spejderlilje. Divisionen er først oprettet i 1960, og våbenet kunne ikke nå med på farveplanchen.

3. *Sønderjyske D.*, »Guldhornsdivisionen«. Som de to andre sønderjyske divisioner, men med guldhornet fra Gallehus i skjoldfoden.

4. række, 3. side:

Thy D. fører »teutonernes gamle hjelmmerke, de sorte vinger« sammen med et vikingesværd.

Tjele D. har taget familien Skram på Tjele's 3-trinede stormstige, lagt på en blå skråbjælke, som symboliserer divisionens område ved Tjele Langsø.

Vendssysel D. fører landsdelens »nationalblomst« gyvelen, som sit våben.

Trend D. vil med krone og pile minde om, at den kongelige jagtgård ligger i divisionens område.

5. række, 1. side:

Lundenæs Len D. fører figurer fra ikke mindre end tre herredssegel i sit

våben: Bølling Herreds stjerne, Nørre Horne Herreds horn, og Hing Herreds hjerte. De tre strømme er Storåens tre biløb i divisionens område.

2. *Vestjydske D.* har en springende laks, som repræsenterer Storåen.

3. *Vestjydske D.*, »Uldjyderne«, har tre tene i sit våben for at markere egnens gamle næringsvej, de mange spinderier.

Nordharderne; det gamle folkeslag harderne sagdes at være til at kende på deres særlige økser.

5. række, 2. side:

Vestlimfjord D. fører et vikingemotiv.

Østhimmerland D. har annekteret Kimbrertyren, et udmærket motiv, men ikke særligt præcist.

Østjydske D. fører Peder Skrams enhjørning belagt med en rød spejderlilje.

Østlimfjord D.: en opgående sol.

5. række, 3. side:

Færøerne D. har taget Færøernes nationaldyr, »tjaldur«, strandskaden, til våben.

Grønland D. fører Grønlands våben med forandret tinging.

Hvidovre D., se siden overfor.

M.S. står for »Methodistkirkens Spejdere«, der er tilsluttet KFUM-Spejderne. Det er det eneste mærke, som omfatter to divisioner og sam-

tidig hele landet. Korsene og kæden er methodisternes internationale mærke, hvorimod tingingen er valgt for tilfældet. M.S. er administrativt et selvstændigt korps, der til forskel fra broderkorpsen bærer gule tøjrklæder.

Enkelte divisioner har ønsket at fastholde traditionen med de gamle divisionsfarver, og det er lykkedes for Amager, der havde rødt-sort; Nørrebro og Nordvest gult-rødt; Nordsjælland hvidt-blåt; St. Clemens blåt-rødt; Sønderjylland rødt-hvidt; Vendsyssel grønt-gult. Det er de ikke lidet stolte af.

Nu kunne man fristes til at spørge, om der ikke har været modstand mod at divisionernes våbener skulle fastsættes centralt, af det Heraldiske Udvalg, og dertil må svares jo; i begyndelsen kunne divisionerne udover landet ikke se nogen grund til, at friheden skulle begrænses. Efterhånden er det imidlertid gået sådan, at forståelsen for den gode heraldik er vokset, og samtidig er modstanden forsvundet.

Særligt blandt de unge ser det ud til, at interessen for heraldik kan vækkes i langt højere grad, end man tidligere havde forestillet sig. Divisionsvåbenerne har virket stærkt inspirerende både på førere og drenge, og ideen har bredt sig, således at også andre enheder end divisionerne har fået mærker af heraldisk karakter.

»Danmarks Herreds-, Birke- og Byvåbener«

Våben-mærkaterne sælges på følgende måde:

Album med indklæbede mærkater: da. kr. 17.50.

Album alene kr. 3.00, komplet sæt våbener (247 stk.) kr. 12.35.

P. Jensen, Frederiksborggade 3, København K,
Byen 31.86, Giro 33369

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerciellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Sammensatte danske Adelsvåbener „Berners Kartotek” i Rigsarkivet

Af Henrik Berner

MANGE GODE heraldiske hjælpemidler på biblioteker, museer, arkiver osv. er alt for lidt kendt, hvilket kan føre til, at forskellige heraldisk interesserede dublerer hinandens arbejde, udfører de samme tidkrævende undersøgelser, og tumler med problemer, som allerede er løst, i stedet for at drage nytte af hinandens resultater.

Et af de mest særprægede og interessante heraldiske hjælpemidler i København er »Berners Kartotek« (således navngivet af dets brugere, ikke af dets ophavsmand) over sammensatte danske adelsvåbener. Heri får man detaljeret og dokumenteret besked om, hvorfor og hvornår felterne i et sammensat våben er kombineret som de er, hvad de forskellige felter eller andre dele af våbenet repræsenterer, om våbenet indeholder hentydninger til hændelser i eller uden for familien, og meget andet.

Oplysningerne i Berners Kartotek er resultatet af et meget stort og skarpsindigt heraldisk studium, og for at Kartoteket kan blive kendt og benyttet af en større kreds, har Redaktionen bedt Kartotekets fader om at fortælle om dets indhold og tilblivelse. Kartoteket består af en enkelt kasse, som udleveres ved henvendelse til læsesekspositionen på Rigsarkivet i København.

Min heraldiske interesse fangedes allerede tidligt af de sammensatte våbener. Incitamentet hertil var uden tvivl

den artikel, min fader i 1944 skrev til »Fortid og Nutid« (Hefte 1–2, 1945): »Nogle genealogiske Studier i dansk Heraldik«.

Til brug ved udarbejdelsen af den nævnte artikel benyttedes en del kartotekskort, hvorpå de våbener, der behandledes, så at sige analyseredes. Da arbejdet var slut og artiklen færdig, kunne jeg ikke modstå fristelsen til at supplere disse kort, og det hele endte så med, at der i de følgende 5–6 år blev udarbejdet en ret righoldig samling kort — nemlig stort set omfattende så mange våbener, som jeg formåede at finde oplysninger om.

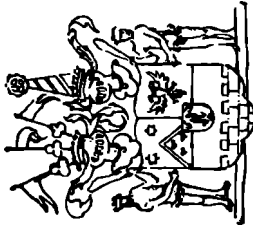
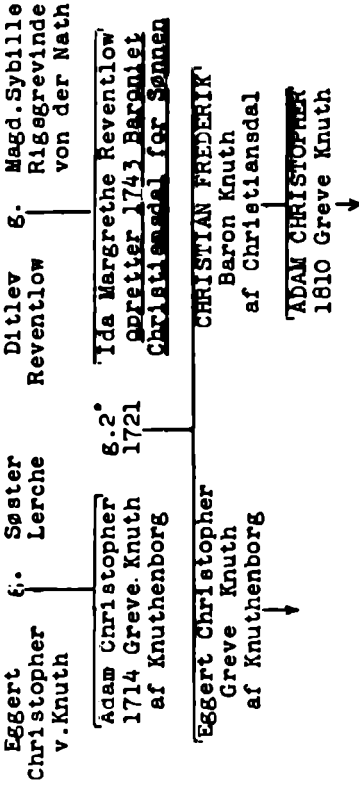
Kartoteket på Rigsarkivet består af fotografiske kopier af de originale kort, som dels er større (17 × 29 cm mod Rigsarkivets 10 × 15 cm), dels er forsynede med farvelagte våbengengivelser; desværre fremtræder især rødt og guld på de fotografiske gengivelser som mørke, næsten sorte partier. Ydermere har de originale kort den finesse, at visse oplysninger for overskuelighedens skyld er skrevet med rødt, hvilket naturligvis ikke kan fornemmes på gengivelserne.

Alligevel kan man forhåbentlig drage nytte af Rigsarkivets lille kasse med kort. Jeg er naturligvis klar over, at så godt som alle de behandlede våben ifølge sagens natur er dannede på tidspunkter, da heraldiken var enten i begyndende eller i fuldt forfald. Trods dette forekommer netop de sammensatte våbener mig at have deres særlige interesse derved, at de allerfleste af

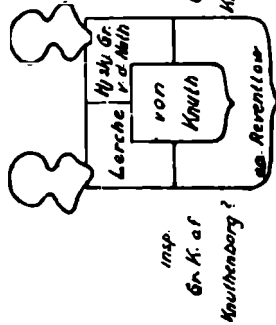
Baron Knuth af Christiansdal

Friherre-Patent 2.8.1743 for CHRISTIAN FRIDER. von K. som Baron af Christiansdal.

Bevill. 10.7.1810 for ADAM CHRISTOPHER Baron K. af Christiansdal, at føre grevelig Titel og Rang for sig og Afkom, dog at der ved hvert Ironskifte vilde være at søge kongl. Stadfæstelse paa denne Bevill.

von Knuth Reventlow

insp. Gr. K. af Knuthenborg?
insp. Gr. K. af Knuthenborg?

ad 2°: Hl. skl. Gr. v. d. Nath: Gl. A. Lex.: "En egentlig brabantisk Familie, ..., hvorefter ... 1655 den 20 November ere opholdte til Rigsgrever. ... Vaabenet er et flirdelt Skjold med et Guld Hierteskjold, hvori en sort guldkronet flakt Ørn. Det større Skjolds første og fjerde Feldt blaat, hvori en Guld Sparre, led-saget (foroven af to Guld sexoddede Stierner, andet og tredie Feldt rødt med fem hvide Guld Spidser. Over hvide Skjoldet en grevelig Krone. Skjoldholderne ere to opreiste Guld Løver med udrukne Tunger og dobbelte Haler. Tab. VIII No. 70"

Efter Optagelsen i Grevestanden 1810 føres oftest 3 Hjelmtægn II-I-III: I: v. Knuth, II: Lerche, III: Reventlow, Vaabenet løvrigt uændret, Kronerne grevelige

Et af de over 300 kort med forklaring på sammensatte danske adelsvåbners indre sammenhæng, som findes i »Berners Kartotek» på Rigsarkivet.

dem fortæller en mere varieret historie end de gamle, usammensatte våbener, hvis eventuelle historie endda oftest falder udenfor erkendelsen. I de sammensatte våbener kan man mange gange ved en analyse af deres enkelte bestanddele så at sige se illustreret slægtskabsforhold, arvegang for jordegods eller fideicommiss'er, samt livsstilinger og interesser for den, for hvem våbenet i sin tid dannedes.

Et eksempel vil nok på een gang være både tilstrækkeligt og det mest illustrerende til at antyde, på hvilken måde den nævnte analyse er foretaget og stillet op, så resultatet forhåbentlig er blevet nogenlunde overskueligt. — Følg venligst med på illustrationen!

Gennemgang af et Kort

Øverst anføres våbenets navn (her *Baron Knuth af Christiansdal*). Kortene er opstillet i alfabetisk orden.

Dernæst følger et par linier — udskrevet fra *Thiset & Wittrup*: »Nyt dansk Adelsleksikon« — hvor dato for patentets udstedelse er understreget, mens den, for hvem våbenet dannedes — »Erhververen« — fremhæves ved versaler.

Umiddelbart herunder, til venstre på kortet findes en (på originalen farvelagt) våbengengivelse; hvor intet andet anføres fra *Storck*: »Dansk Vaabenbog«.

Nedenunder følger en skematisk gengivelse af det samme våben, hvor der anføres, hvorfra de enkelte bestanddele hidrører — den egentlige analyse. På eksemplet ses, at der i hovedskjoldets nederste felt forekommer det lille ord »ca.« foran *Reventlow*. Dette angiver — her som på alle de øvrige våbenkort — at der ikke er tale om en nøjagtig overførelse af *Reventlow*-våbenet, men at der er foretaget

en i denne forbindelse uvæsentlig ændring, her således, at »muren« er vandreret, medens den i det oprindelige våben er skrå.

Endvidere: I hovedskjoldets 2. felt anføres »Hj.skj.« *Greve von der Nath*, hvilket angiver, at af det sammensatte v. d. N'ske våben er kun hjerteskjoldet overført hertil. Da våbenet *Greve v. d. N.* iøvrigt ikke er officielt anerkendt i Danmark, er der til højre for den skematiske våbengengivelse meddelt dokumentation for, at det virkelig drejer sig om hjerteskjoldet fra det grevelige v. d. N'ske våben.

Det vil ses, at der på skjoldholderens plads er anført et »insp.« (= inspireret af). Denne vending benyttes for at antyde, at det vel må antages, at vedkommende våbenbestanddel er »taget fra« et andet våben, men at den dog »undervejs« er undergået ret væsentlige ændringer. I det foreliggende tilfælde er det køllernes stilling, der er ændret — i *Knuthenborglinien* svinges de *bort* fra skjoldet i fravendt hånd.

Endelig opfyldes kortets centrale parti normalt af en genealogisk udredning; når intet andet nævnes, efter »*Danmarks Adels Aarbog*«s stamtavler. I nærværende tilfælde redegøres for erhververen, *CHRISTIAN FREDERIK Knuth's* familieskab med personer af slægterne *Knuth af Knuthenborg*, *Lerche*, *Reventlow* og v. d. *Nath*, ligesom det med understregning fremhæves, at baroniet *Christiansdal* oprettedes af moderen — *Ida Margrethe Reventlow* — 1743, hvilket naturligvis gav stødet til dannelsen samme år af det omhandlede, sammensatte våben.

Nogle af våbenkortene bringer yderligere oplysninger, som i de enkelte tilfælde skønnedes af interesse for de pågældende våbeners analyse. Herom henvises til selve kartotekets kort.

Kartoteket

Om kartoteket kan iøvrigt følgende oplyses: Forrest findes som en slags indledning nogle kort med »brugsanvisning«, samt liste over anvendte forkortelser.

Dernæst følger de egentlige våbenkort, som nævnt alfabetisk opstillede, og omhandlende ialt 304 danske adelsvåbener, for langt de flestes vedkommende sammensatte og officielt anerkendte. Nogle enkelte udenfor disse kategorier er medtaget, når de ved deres hyppige forekomst (f. eks. i segl-samlinger og lign.) med en vis ret kunne skønnes at have været almindeligt anerkendte og benyttede af den danske adel. For at lette overblikket er ved hvert »bogstav« anbragt et kort med »indholdsfortegnelse« for vedkommende bogstav.

Bagest i samlingen findes ialt 17 »Bilag«, dvs. kort med oversigter over forskellige grupper af patenter, hvis erhververe er indbyrdes beslægtede eller på anden vis nøjere sammenknyttede.

Det kan muligvis interessere at høre, at af de ca. 1800 danske adelsvåbener anser jeg de ca. 550 for sammensatte. Når kartoteket således omfatter ialt 304 våbener, kan det udledes, at det er lykkedes — helt eller delvis — at

analysere godt halvdel. Resten har jeg ikke kunnet klare. Denne rest består væsentligst af våbener dannede kort efter enevældens indførelse (Christian V's tid, specielt »Våbenbrevslægterne«), da det kom på mode, at våbener skulle være sammensatte. De forskellige felter har formentlig ofte ingen anden begrundelse end denne mode, og er derfor nærmest umulige at »forklare«. Det skulle glæde mig, om nogen kan udfylde nogle af de desværre ret talrige huller.

Som afslutning skal lige nævnes, at samlingens to ældste sammensatte våbener er fra ca. 1550: *Lykke* (Munk), kvadreret af Mus (af Stenalt) og (Vinkanke-) Munk, og fra 1560: *Hørby*, tværdelt af Hørby og Kjørning (erhververens fædrene og mødrene slægter), mens det yngste er *Greve Knuth-Winterfeldt* fra 1942. Det formentlig interessanteste er *Baron Selby* fra 1796, som desværre ikke kan tages til indtægt for Danmark, idet det er dannet efter de såre udviklede engelske heraldiske regler, hvorved våbenet for den indviede illustrerer flere generationers giftermål med medlemmer af uddøde slægter. Det mest komplicerede våben, *Greve af Danneskiold-Løwendal*, 1786, er samtidig det eneste med hoved-, midter-, hjerte- og navleskjold.

Danske Kommunevåbener

For første gang er samtlige danske kommune- og amtskommunevåbener, i alt ca. 200, blevet publiceret samlet, oven i købet i farver.

Det sker i årets *Hvem-Hvad-Hvor*, da. kr. 8.50. Våbenerne er ordnet på en ny måde, nemlig *kronologisk*, hvilket giver tavlerne en ekstra attraktion. Dertil en indledning og et alfabetisk register med oplysninger om hvert enkelt våbens historie og indhold.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Ny heraldisk Litteratur

Burke's Peerage

Burke's Genealogical and Heraldic History of the Peerage, Baronetage and Knightage eller som den populært kaldes *Burke's Peerage* er udkommet med sin 102. udgave under redaktion af den kendte genealog og heraldiker L. G. Pine.

Alene udgavernes antal må jo for den, der ikke før har stiftet bekendtskab med dette berømte værk, fortælle lidt om dets kvalitet. Værket er udkommet siden 1826, indtil sidste krig årligt, nu hvert tredje år, og er fortsat et mønsterværk for hele den europæiske adelsårbogslitteratur. Det indeholder — på 2867 sider! — kongehusets genealogi og heraldik samt smukke gengivelser af samtlige engelske adelsvåbener og udførlige genealogiske oplysninger om disse slægter. For enhver, der interesserer sig for engelsk heraldik, er værket en guldgrube.

Prisen er £ 10,10 sh, men ved stor imødekommenhed fra udgavernes side tilbydes den Heraldisk Selskabs medlemmer for £ 8,8 sh. Ved at købe værket som medlem af Heraldisk Selskab tjener man således to års kontingent.

Ernst Verwohlt

„Heraldica”

I 1958 udsendte Dr. phil. *Martin Ellehaug* de to første numre af „Heraldica”, en række hæfter med artikler om heraldik og symbolik, som udkommer med tvangfri mellemrum. Hæfte 3 er udsendt i dette efterår.

Hæfte 1 (16 sider) omhandler „Nordisk nationalsymbolik i de ældste våbenformer”, hæfte 2 (16 sider) „Arabisk statsymbolik”, og hæfte 3 (20 sider) „Prehistory of Heraldic Symbolism”; dette hæfte indeholder tillige et kort indlæg om Frankrigs våben, „Du bestiaire à la flore”, af Robert Louis; alt det øvrige er skrevet af Dr. Ellehaug.

Alle hæfterne er rigt illustreret i sort

og farver. Nr. 1 koster kr. 3,35; det fås også med engelsk oversættelse til kr. 4,50. Nr. 2 og nr. 3 koster kr. 4,50 stk.; nr. 2 fås både på dansk og engelsk, nr. 3 kun på engelsk. Hæfterne kan bestilles hos Heraldica, Rosenborggade 2, København K., postkonto 476 20.

S. T. A.

The Armorial

The Armorial er et skotsk kvartalskrift, hvis første nummer udsendtes i november 1959; dets første årgang er netop afsluttet med nr. 4. *The Armorial* behandler heraldik, våbenret, adelskab og adelsret, genealogi, ordenshistorie, dynastisk historie, exlibris og beslægtede emner. Eksempler fra de fire første numre: „Den stuarthske tronfølge”, „De heraldiske myndigheder i Italien”, „Sydafrikansk heraldik”, „Muhamedanske titler og muhamedansk tronfølge”, „St. Mauritius og St. Lazarus Ordenens nuværende stilling”, „Om kommunevåbener”, „San Marinos adel”, „Pavelige titler og ordener”, „Våbendifferentiering i det gamle Böhmen”, „Indregistrering af våbener i Frankrig”; dette er blot et udpluk. Hvert nummer registrerer tillige nyere slægtsvåbener og kommunale våbener og indeholder talrige anmeldelser. Bladet skrives på engelsk; i de fleste tilfælde følges artiklerne af resuméer på tysk og fransk.

The Armorial koster 6 shilling pr. nummer eller 21 shilling for en årgang, og man får forbløffende meget for pengene. Den første årgangs fire numre omfatter 232 sider + ca. 100 sider annoncer. Foruden talrige illustrationer i sort indeholder hvert nummer flere sider i farver. Bladet redigeres og udgives af Lt. Colonel R. Gayre of Gayre and Nigg, K.C.M.M., 1 Darnaway Street, Edinburgh 3, Scotland, kendt som heraldisk skribent og bl.a. forfatter til værket „Heraldic Standards and other Ensigns”, 1959.

S. T. A.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Johannes Britze in Memoriam

Nordisk heraldik har fått sorg. En av dess främste konstnärlige representanter, Johannes Britze, är icke mer. Den 22 juli lade han sig till vila för att aldrig vakna igen. En hjärtförlamning ändade hans liv.

Johannes Britze var född i Berlin den 19 februari 1895 som son till den kände gravören Friedrich Britze och hans danskfödda maka. Efter avslutad skolgång sattes han i gravörlära hos sin fader. Han skulle nog ha föredragit att ströva omkring i skog och mark och fästa sina intryck på duk med pensel och färg, men fadern var en förståndig man, som ansåg att sonen i första hand borde ha ett levebröd, för den händelse hans talang ej skulle räcka till för en rent konstnärlig verksamhet.

Johannes fullföljde också sin gravrötbildning, och helt säkert var han senare sin fader tacksam för vad han tidigare ansett vara onödigt stor stränghet, ty det är intet tvivel om att de ökade konstnärliga uttrycksmedel han erhöll genom denna utbildning i hög grad berikade hans liv.

År 1910 hade familjen flyttat till Danmark, och när Johannes absolverat sin gravrötbildning, fick han fria händer att odla sina konstnärliga intressen. Han blev nu elev vid Akademiet för de skönne Kuster, där han studerade under ledning av

bl. a. Rostrup Boyesen, en lärare som förstod att vägleda utan att förkväva den egna personligheten hos eleven.

Så kom det första världskriget, och då familjen ännu inte fått danskt medborgarskap, blev Johannes liksom sin fader inkallad till tysk militärtjänst. Efter en kort utbildning skickades han till fronten och blev 1917 svårt sårad vid Miraumont, där ett granatsplitter var nära att ända hans liv. Efter en lång sjukhusvistelse blev han förflyttad till en teknisk avdelning bakom fronten, där han tjänstgjorde som ritare och en tid fick samarbeta med sin fader, som fått en liknande kommandering. En rik samling skisser, teckningar och akvareller, nu i de anhörigas ägo, visar att Johannes även under fronttjänstens omänskliga förhållanden icke lät sin konstnärliga ådra sina.

Julen 1918 var Johannes åter i Köpenhamn och återupptog omedelbart sin konstnärliga utbildning, som nu började avsätta säljbara frukter. År 1919 kom Johannes i kontakt med en dansk vetenskapsman, som skulle skriva ett verk om havets plankton. Johannes fick i uppdrag att utföra illustrationer till detta verk i teckningar och kopparstick, en uppgift som han skilde sig från med stor heder. Därmed var hans smak för kopparsticket som

Tre av Johannes Britzes heraldiska exlibris: för Uno Lindgren, 1942; för Gunnar Chr. Hjernøe, 1950; och hans sista, stucket i april 1960, för Henning Rahmström.

konstnärlig uttrycksform väckt, och han kom att ägna en betydande del av sin verksamhet åt arbete på detta område.

Sedan Johannes skaffat sig en tomt i Rörvig och byggt sig en sommarstuga därstädes, fördelade han gärna sitt arbete så, att han där tillbragte tiden från påsk till början av december med friluftsmåleri, medan han under återstoden av året tecknade, gjorde skisser, graveerade i koppar och på sistone även i trä hemma i sin trevna våning på Frederiksberg.

Johannes' kopparstick spänna över många områden. Han har avbildat byggnader och landskap, han har gjort genrebilder och exlibris, han har graverat frimärken och modeplanscher, och han har framför allt stuckit vapenbilder i en mängd stilvarianter. Han hade en förbluffande stilkännedom och gjorde med samma utomordentliga skicklighet historiska pastischer som moderna kompositioner. Till de senare kan man räkna de vapengravyrer han utförde för min bok »Svenska borgerliga släktvapen» (Sthlm 1939); de ha även internationellt rönt den allra största uppskattning.

Johannes' exlibris-oeuvre omfattar ett 120-tal blad. Av dem äro många heraldiska, från en enkel liten hjälmprydnad till ett fullständigt vapen i en rik 1700-talsomramning. I andra är bildvalet allmänt. Som alltid i exlibriskonsten spelar kvinnan en stor roll i Britzes oeuvre, men med undantag för Eva-bilden i exlibriset för brodern Julius synas mig dessa exlibris ej höra till Johannes' bästa.

Långt överlägsna förefalla mig de exlibris, där Johannes utan påtryckning från beställarens sida fått ge sin kärlek till naturen fritt utlopp, som i den utsökta blomsterkransen för Lise Ross, och den döda getingen i ett av de exlibris Johannes gjort åt sig själv torde ha sin plats säkrad i exlibriskonsten för all framtid. — En betydande förtjänst hos Johannes' exlibris är den skickliga textbehandlingen.

Johannes' utomordentliga skicklighet som heraldiker och kopparstickare blev snart uppmärksammas vida omkring, och beställningar strömmade in inte bara från de nordiska länderna utan från många andra: Italien, Spanien, U.S.A., Kanada, Brasilien m. fl. Utställningar som de på Charlottenborg, Den frie Efterårsudstilling, 18. November och åtskilliga separatutställningar bidrogo till att sprida kändedom om hans konst.

Johannes togs även i anspråk för officiella uppdrag. Så var han under en följd av år knuten till Det kgl. danske Ordenskapitel som heraldiker och vapenmålare, säkerligen en av de bästa man där haft. Han graveerade frimärken åt både danska och svenska postverken, och även det svenska riksheraldikerämbetet tog stundom hans tjänster i anspråk. Under andra världskrigets tyska ockupation av Danmark kom emellertid Johannes som son till en tyskfödd fader och en dansk moder i en ömtålig mellanställning och måste lämna alla offentliga uppdrag. Han var sedan verksam blott som privatman.

Johannes var sedan ca. 40 år förenad i äktenskap med Inger Blom men miste sin hustru för ett par år sedan, ett slag som han aldrig hämtade sig helt efter. Äktenskapet var barnlöst.

Som målare ägnade sig Johannes företredesvis åt landskapsmåleri och lade i dagen en utomordentlig förståelse för det danska landskapets behag. Hans måleri hade djupa rötter i dansk tradition och mognade med åren till allt större harmoni. Mest betydande torde han dock vara som heraldisk konstnär; där står han obetingat i främsta ledet bland sina samtida.

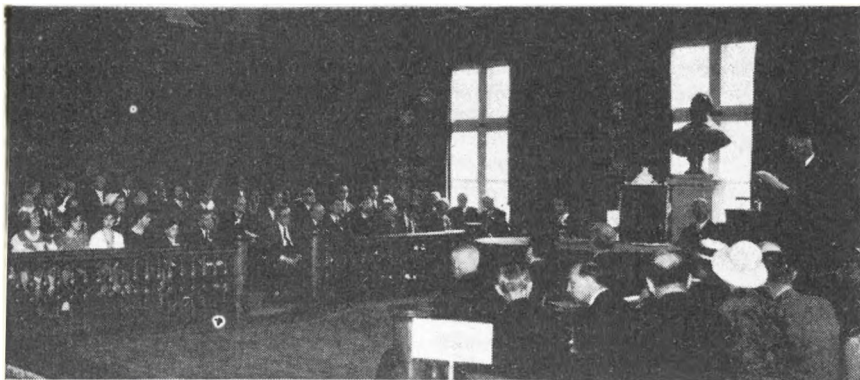
Personligen var Johannes liksom sin fader en stillsam och försynt man, som det var ytterst lätt att samarbeta med. Hans broder Julius skriver i ett brev till mig: »Det er svært at undvære Johannes som Kunstner. Det er svært at undvære ham som Broder». Till detta vill man gärna foga: det är också svårt att undvara honom som vän. *Arvid Berghman*

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerciellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.

Friherre Carl Hamilton af Hageby åbner søndag 21/8 1960 den Heraldiske Kongres i Riddarhusets store sal, hvis vægge er dækket med de introducerede svenske adelsfamiliers våbener. Forrest, og især i baggrunden, ses flere af Heraldisk Selskabs finske, svenske og danske medlemmer.

Mindre Meddelelser

Heraldisk Kongres

Den Femte Internationale Kongres for Genealogi og Heraldik fandt sted på Riddarhuset i Stockholm i dagene 21.-28. august 1960. Der var tilmeldt op imod 150 aktive deltagere, deriblandt flere af heraldikkens kendteste nutidige navne, fra så godt som alle Europas nationer, fra Canada, de Forenede Stater, flere sydamerikanske stater og den Sydafrikanske Union. Fra Danmark deltog Statens heraldiske Konsulent, Ekspeditionssekretær *Paul Warming*, Kommandørkaptajn *H. F. Kiær*, Arkivar *Knud Prange* og repræsenterende Heraldisk Selskab (men for egen regning): formanden, Amtsfuldmægtig *Ernst Verwohlt*, og sekretæren, Redaktør *Sven Tito Achen*. Fra Sverige deltog ca. 60, fra Finland 5-6, fra Island én og fra Norge ingen.

Kongressen var særdeles velarrangeret og velforberedt. Alt hvad dens generalsekretær og hovedorganisator, Statersheraldikern, Kammarherre *Gunnar Scheffer*, havde ansvaret for, klappede perfekt. Programmet omfattede 15-20 foredrag (på engelsk og fransk), ca. halften om heraldiske emner, modtagelse hos Kongen på Stockholm Slot,

udflugter, studiebesøg, teateraftener, receptioner, middage m. m. En række særligt arrangerede heraldiske udstillinger fortjener at nævnes specielt:

På Stockholms Stadsmuseum »Stockholms Vapen« og »Svenske heraldiske Exlibris«. På Kungl. Armémuseum »Landskapsvapen i svenska Fälttecken«. På Nordiska Museet »Släkten och Vapnet«. Og på Statens Historiska Museum »Rikets Vapen och Flagga«; især denne sidste var en fremragende udstilling af meget stor heraldisk interesse.

Blandt de resolutioner Kongressen vedtog før sin afslutning, var især en opfordring til, at så mange lokale heraldiske foreninger som muligt tilsluttede sig den internationale fællesorganisation *Archivum Heraldicum* i Schweiz, hvem man tillige overlod at lade udarbejde en international rettesnor for korrekt blasonering og heraldisk terminologi. Heraldisk Selskabs styrelse har fulgt denne opfordring og forhandler for tiden med *Archivum Heraldicum* om tilslutning til det internationale samarbejde.

Den næste internationale heraldiske kongres skal finde sted i 1962, sandsynlig-

vis i Edinburgh, hvortil der foreligger en invitation fra det kgl. skotske heroldskollegium, *The Court of the Lord Lyon King of Arms*. De tidligere fire kongresser holdtes i Barcelona 1928, Rom og Napoli 1953, Madrid 1955 og Bruxelles 1958.

S. T. A.

Holbergs Våben. En Tilføielse

I anledning av min artikkel i *Heraldisk Tidsskrift* nr. 1 om Ludvig Holbergs våben, har overbibliotekar *Torben Glahn* vært så elskverdig å tilstille mig nogen opplysninger, som tillater mig å rette et par feil og supplere mine meddelelser på et vesentlig punkt.

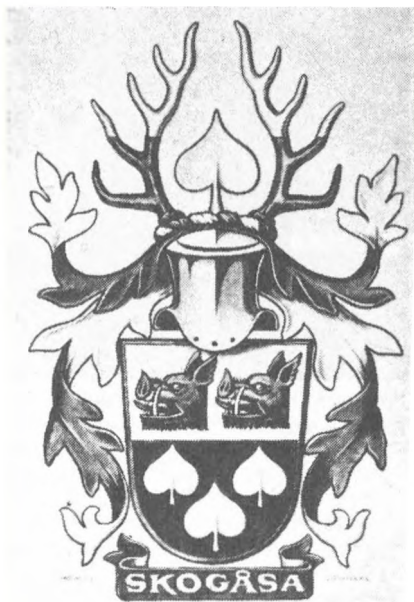
Overbibliotekar *Glahn* fremholder for det første, at det allikevel er korrekt, at Holberg blev baron 6. mars 1747, og ikke 1749, som det står i adelsleksikonet. Baroniseringen må sees i forbindelse med Holbergs donasjoner til Sorø Akademi, og da dette blev innviet 26. juli 1747, var Holberg til stede som baron. *Torben Glahn* henviser her bl. a. til *A. Glahn: »Sorø Akademi og Holberg», 1925, p. 27.*

Hvad angår det av Holberg egenhendig påtegnede utkast til et våben (se figur 2 B i min artikkel), så finnes dette ikke i *Lensarkivet*, men oppbevares i *Sorø Akademis Bibliotek*.

Om *Marcus Haggæus Frawen (Frauen)* og hans familie kan overbibliotekar *Glahn* bl. a. meddele følgende: Holbergs vennskapelige forhold til *Frawen*, som var gift med en søster til den i min artikkel nevnte *Johan Eschild Falsen*, er velkjent. *Frawens* sønn, *Christian Valentin Frauen (1717-60)*, valgte i 1736 Holberg til sin privatpræceptor og blev i 1753 gift med Holbergs søstersønns datter. Om Holbergs forhold til familien *Frauen* se *Holberg-Arbog 1920, p. 80-89.*

Takket være disse opplysninger må jeg si formodningen bestyrkes om at Holberg har hatt *Frawens* våben for øie, da han formet ideen til sitt eget. Det er interessant å se hvordan Holberg her har kunnet benytte et forbillede, men har gjort det på en måte, som må sies å være suveren.

Hans Krag.

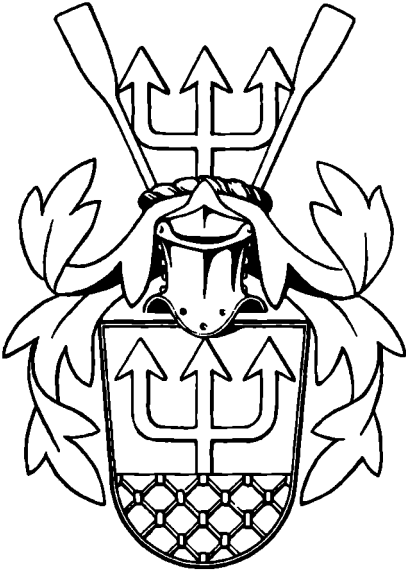

Nya Slåktvapen

Trulsson. Antaget av lantbrukaren *Lennart Trulsson, Skogåsa, Lövestad.* *Sköld:* delad av guld, vari två bjälkvis ställda, avhuggna gröna vildsvinshuvuden med röd beväring, och grönt vari tre lindblad av guld ordnade 2 och 1. *Hjäl:* slutet, med hjälmtäcket invändigt av guld och utvändigt grönt, vulst av guld och grönt, samt som hjälmprydnad två hjorthorn delade av guld och grönt, och mellan dem ett uppväxande lindblad av guld. *Valspråk:* Skogåsa (gårdsnamn).

Vapenbilden anknyter till slåktgårdens och innehavarens produktionsinriktning.

Cervin. Antaget av civilekonom *Knut A. Cervin i Lerum.* Vapenbilden alluderar på slåktens tidigare generationer, som varit sjömän och fiskare. *Sköld:* i fält av guld en röd stam vari ett fisknät av guld och därur en uppskjutande röd treudd. *Hjäl:* slutet, med hjälmtäcke invändigt av guld och utvändigt rött, och som hjälmprydnad en uppskjutande röd treudd mellan två åror av guld. En yngre gren av slåkten för som hjälmpryd-

nad juristsymbolen (svärd och våg) i guld.

Bergkvist. Antaget av posttjänstemannen Sture Bergkvist, Malmö. Släkten här-

stammer från Ask socken i Skåne. Soc-kennamnet betyder enligt Ortnamnsarkivet i Lund helt enkelt trädet *ask*. Släk-tens tidigare generationer har varit sol-dater vid Kungl. Wendes regemente i Kristianstad, som för en lindorm i vap-net. *Sköld:* i blått fält två vid basen sammanvuxna askblad av guld och där-över en störtad spets av guld vari ett blått, avhugget drakhuvud med röd be-väring. *Hjälms:* slutet, med hjälmtäcket invändigt av guld och utvändigt blått, vulst guld och blått, samt som hjälm-prydnad två uppväxande askblad av guld.

Tufvesson. Antaget av lantbrukaren Theodor Tufvesson, Hagestaborg, Löde-rup. *Sköld:* i rött fält en medelst en

tinnskura bildad stam av silver och där-ur tre uppväxande kornax av guld. *Hjälms:* slutet, med hjälmtäcket invän-digt av silver och utvändigt rött, vulst av silver och rött, samt som hjälm-prydnad två oxhorn klugna medelst en tinnskura, dexter av silver och rött, sinister av rött och silver, och mellan dem ett uppväxande kornax av guld. *Valspråk:* Hagestaborg (gårdsnamn).

Tinnskuran syftar på den gamla bor-gen i Hagestad.

Vapnen är komponerade och utförda av J. Raneke.

Heraldiske Samlere

Rundt omkring i Skandinavien findes der uden tvivl adskillige samlere af heraldiske objekter: søgl, exlibris, frimærker, kisteplader, porcelæn, glas, bøger med super-exlibris, våbengengivelser i almindelighed osv. I det håb at kunne medvirke til kontakt mellem disse samlere, hvoraf mange måske hidtil har været uden kendskab til ligesindede, har to af Heraldisk Selskabs medlemmer, *Ole Rostock* og *Olaf Kirstein*, foreslået at oprette en *Samler-central*, et tilbud som Selskabet har taget imod med stor glæde.

Fremgangsmåden er, at interesserede op-giver deres navn og samler-område til Centralen, som udarbejder et kartotek her-
over. Kartotekets oplysninger står selvsagt til rådighed for enhver, og dersom interes-
sen er tilstrækkelig stor, vil kommende numre af Heraldisk Tidsskrift indeholde navne og nyt fra *Samlercentralen*.

Centralens effektivitet kan yderligere øges, om samlerne indsender lister over dubletter, og over objekter som de speci-
elt søger.

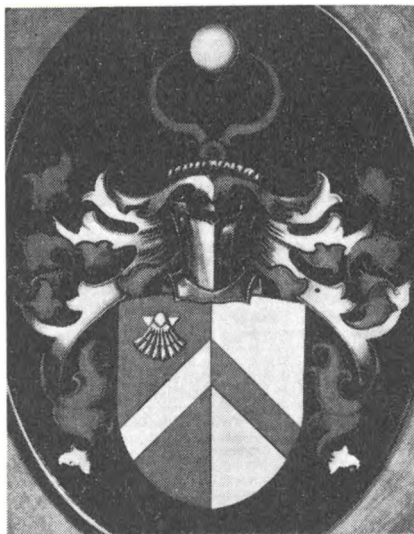
Samlercentralens adresse er: *Læge Olaf Kirstein, Nørre Farimagsgade 41, København K.*

Nyt dansk Storkorsvåben

I marts 1960 fik tidligere Formand for Statens Forligsinstitution, Departements-
chef *Erik Dreyer* tildelt Storkorslet af Dannebrog.

Der eksisterer flere slægter Dreyer, og der kendes fra ældre tid i hvert fald 3-4 forskellige Dreyer-våbener. Den første kendte mand af Departementschef Dreyers slægt var kunstdrejler i Odense *Hans Simmens Dreyer* (død 1703), som i sit signet førte et flammende hjerte. Hans søn, Kancelliråd *Jens Hansen Dreyer* (død 1753), førte et våben med »to dansende kvinder«. Departementschef Dreyer havde imidlertid aldrig selv brugt noget af disse våbenmærker, og foretrak at lade sig tegne et helt nyt våbenskjold.

Det våben som den nye storkorsridder, efter forslag fra undertegnede, besluttede

Departementschef Erik Dreyers våben på pladen, som skal hænge i Frederiksborg Slotskirke. Det er udført af Ordens-kapitlets våbenmaler, Franz Sedivy.

sig til, ses på billedet: lodret delt af rødt og guld, heri en sparre af modsat farve; i øverste dexter hjørne en sølv ibsskal. Hjelmfigur: en rød opadvendt krumpasser med en guld kugle mellem spidserne. Hjelmkæde: rødt og guld. Valgsprog: »Ved forenede Kræfter«, *Viribus unitis*.

Våbenet skal anskueliggøre dette: at slå bro over modsætninger (forligsmanden). Som farver er valgt de to kønneste og varmeste heraldiske farver, men vil man lægge noget i dem, kan man sige, at det er de kgl. oldenborgske farver og derfor anstår sig for den, hvis karriere er forløbet i statens tjeneste. Rødt og guld er i øvrigt også Herluf Trolles farver.

Ibsskallen liver op i et våben, som ellers måske ville være lige enkelt nok. Den er inspireret af Birgitte Gøyes våben. Departementschef Dreyer er student fra Herlufsholm og formand for Herlo-vianersamfundet. Herlufsholm Skole er som bekendt stiftet af Herluf Trolle og Birgitte Gøye.

»I øvrigt«, siger forslaget, »er det moderne syn på heraldik, at alt skal betyde, anskueliggøre, eller symbolisere et eller andet, et vildspor. Hvis et våben er klart og kønt, tiltaler ejeren, og ikke kan mistages for noget andet våben, er dette nok.«

Hjelmfigurens smukke krumpasser og kugle er et gammelt drejer-emblem. En krumpasser er et af drejerenes vigtigste redskaber, og krumpasseren med kuglen findes i seks af de bevarede otte danske drejerlavssægl (det ældste fra 1600-tallet). Den tidligere nævnte Jens Hansen Dreyer, søn af drejeren i Odense, førte en krumpasser + kugle som hjelmfigur i sit våbensignet. I »Våbenførende Slægter« 2. bind side 236 beskrives denne ganske vist som »to mod hinanden vendte kornsegel med spidserne indborede i en rund frugt«, men det er blot en af de misforståelser, som er så almindelige i heraldikken.

S. T. A.

Ny dansk Mønt

Vi er ikke i Danmark forvænt med smuk heraldik på vore mønter (eller smukke mønter, eller smuk heraldik, i det hele taget). Derfor må vi være glade for, at kongevåbenet på de nye femkrone-stykker, hvoraf de første 5 millioner eksemplarer bliver sat i omløb i november 1960, er et stort fremskridt i forhold til vor tids tidligere møntvåbener, ja vistnok er den pæneste udformning af den nuværende konges våben som eksisterer. Våbenet er udført af Den kgl. Mønts medaljør Harald Salomon, i samråd med Statens heraldiske Konsulent.

Det nye danske femkrone-stykke. Det er af hvidt metal (kobbernikkel) og 33 millimeter i diameter.

Femkronens kongevåben i nærbillede. Skjoldets form er pæn; felterne er kønt fyldt; løverne er gode; og især det lige kors er en stor forbedring sammenlignet med tidligere udformningens svajede kors. Forslag til yderligere forbedringer: et kors helt uden udsvajning, altså med parallelle sider på armene helt til skjoldets kant, sådan som det så ud fra Erik af Pommern indførte det, til Christian 5. ændrede det efter sin nyoprettede ordens svajede kors; en bedre tegnet bjørn i feltet for Grønland (se f. eks. Hvem-Hvad-Hvor 1961); og Holstens forvrøvede figur ført tilbage til det oprindelige, briljante »nældeblad«, den takkede skjoldbort, således som det f. eks. er sket i Tyskland.

Virkeligt smukt kan det 13-feltede kongevåben imidlertid næppe nogen sinde blive. Ifølge Grundlovens § 26 er det kongen som har ret til at slå mønt, hvilket medfører retten til at anbringe kongevåbenet på mønterne. Men en ret er jo ikke det samme som en pligt. Fremtidige mønter vil i høj grad vinde æstetisk ved at få kongevåbenet udskiftet

med rigsvåbenet (=det lille rigsvåben), der nemlig *kan* udføres som en øjenlyst. Og dette våben er sandelig også, eller rettere sagt: først og fremmest *Kongen af Danmarks våben*.

Det kan oplyses, at det blot er *mønter* som er kgl. domæne. *Sedler* udstedes af Nationalbanken og må kun bære rigsvåbenet, altså de tre løver.

S. T. A.

Dansk Bog fra 1763

Ole Rostock, som ejer Danmarks sikkert største private samling af heraldisk litteratur, har gjort en opdagelse, som fortjener at omtales.

Det drejer sig om en lille bog på 190 sider. »Kort Begreb af alle Videnskaber, at bruge for Ungdommen af begge Kiøn. Af tydsk oversat paa Dansk efter den fierde i Berlin udkomne Edition af G.F.T., København 1763, 2. udgave 1775, 3. udgave 1788. Det 20. kapitel, side 157-

167, handler »Om Vaaben-Konsten« og hertil hører en kobberstukken tavle forrest i bogen. Det 21. og sidste kapitel handler om ridderordener.

Det er imidlertid ikke for indholdets skyld, at bogen nævnes her. Noget af det er fornuftigt og rigtigt, andet er galt (ordet *herold* forklæres f. eks. som: »*beym Heer old*, det er, som vare blevne gamle ved Arméen«), intet af det har særlig interesse. Når den lille bog kan gøre krav på vor opmærksomhed, skyldes det noget helt andet: dens 20. kapitel synes at være *det første eksempel på dansk på en fremstilling af heraldikken i almindelighed*. Det er i alle fald det ældste i øjeblikket kendte, hele 79 år tidligere end det første som er medtaget i »Bibliografi over Dansk Heraldik«, 1958, nemlig C. N. Schwachs »Grundriss af Heraldikken«, side 123-170 i »Udsigt over de tre nordiske Rigers Myntvæsen«, Trondhjem 1842.

S. T. A.

HERALDISK TIDSSKRIFT

udgives af Heraldisk Selskab. Kontingent inkl. abonnement: da. kr. 20/sv. kr. 16 om året; eller da. kr. 200/sv. kr. 160 én gang for alle. Abonnement alene: da. kr. 15/sv. kr. 12 om året portofrit. Postkonti (Societas Heraldica Scandinavia): dansk 1123.74; norsk 993.30; svensk 7.43.35.

Redaktionsudvalg:

Redaktør Sven Tito Achen, Kong Georgsvej 52, 5. sal, København F. (Selskabets sekretær).

Amtsfuldmægtig, cand. jur. Ernst Verwohlt, Nøkkedalen 5, Herlev, Danmark (Selskabets formand).

Kgl. Ordenshistoriograf, Administrator, Dr. phil. Albert Fabritius, Emiliegade 6, København V.

Hovkammerare Arvid Berghman, Nybytorpsvägen 20, Djursholm 2, Sverige.

Forfatteren Hans Krag, Alo, Kristiansand S, Norge.

Kontorschef Gustaf von Numers, Topeliusgatan 9 A, Helsingfors-Tölö, Finland.

Medarbejdere i dette nummer:

Statsheraldikern, Kammarherre C. G. U. Scheffer, Heraldiska Sektionen, Riksarkivet, Munkbron 11, Stockholm C.

Fil. dr. Heribert Seitz, Styresman för Kungl. Armémuseum, Stockholm 7.

Tegner Gotfred Mortensen, Heimdalsgade 5, 2. sal, København N.

Civilingeniør Henrik Berner, Tuborgvej 14, Hellerup, Danmark.

Reklamchef Jan Raneke, Vallgatan 3, Lomma, Sverige.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommerseil bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommerseilt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.